

Guillebert de Lannoy *Voyages et ambassades* (1421 m.): žinių apie Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę kritinė analizė

VLADISLAVAS GULEVIČIUS

Ukrainos Aukščiausioji Rada, M. Gruševskio g. 5, 01008 Kyjivas
El. paštas gulevych_v@ukr.net

Straipsnyje pateikta istorinių įvykių, susijusių su Guillebert'o de Lannoy 1421 m. kelione į Halič, Podolės, Moldavijos ir Krymo chanato žemes, analizė. Rekonstruotas G. de Lannoy kelionės maršrutas, transporto priemonės ir judėjimo greitis, išaiškintos kelionės aplinkybės, susitikimų su Lenkijos karaliumi Jogaila, Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu Vytautu, Podolės seniūnu Gedgaudu ir Moldavijos gospodariumi Aleksandru aprašymų patikimumas. Padaryta išvada, kad, viena vertus, daugelis atsiminimų, užrašytų praėjus keliems dešimtmečiams po autoriaus aprašomų įvykių, nėra patikimi; antra vertus, nustatyta vertinga ir patikima informacija apie G. de Lannoy kelionės istorines realijas.

Raktažodžiai: Guillebert de Lannoy, Vytautas, Jogaila, Jurgis Gedgaudas, Kačibėjaus pilis

---

Guillebert'o de Lannoy (apie 1390–1462) užrašų atradimo istoriją, jų publikacijas, vertimus, tyrimus ir autoriaus biografiją pakankamai aptarė Dmitrijus Čerkasovas [68, 198–200], todėl nėra būtinybės dar kartą išsamiau apsisotiti ties šiuo klausimu. Nagrinėsime patį šaltinį [35, 58–60].

G. de Lannoy, kaip Anglijos karaliaus Henriko V ir Prancūzijos karaliaus Karolio VI pasiuntinys, ketino keliauti į Artimuosius Rytus. Pakeliui jis turėjo išsiaiškinti Rytų Europos valdovų požiūrį dėl kryžiaus žygio į Jeruzalę organizavimo. Mus dominančioje pasakojimo dalyje jis aprašo savo kelionę per Lenkijos Karalystę, Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę (toliau – LDK), Moldaviją ir Krymą, susitikimus su Vokiečių ordino didžiuoju magistru Mykolu Kiuchmeisteriu, Lenkijos karaliumi Jogaila, Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu Vytautu ir Moldavijos gospodariumi Aleksandru I Geruoju, kelionės patirtis ir t. t.

Kelionė prasidėjo 1421 m. gegužės 4 d., kai G. de Lannoy išvyko iš Ekliuzo miesto (dab. Sleisas, Nyderlandai). Dancinge (Gdanske) jis susitiko su Mykolu Kiuchmeisteriu. Iš Prūsijos G. de Lannoy patraukė į Lenkijos Karalystę. Per neidentifikuotą Sadoweno miestą

jis pasiekė Oziminos kaimą, kur susitiko su Jogaila ir perdavė jam Anglijos karaliaus dovanas. Lenkijos karalius parodė jam visokeriopus dėmesio ženklus, dosniai apdovanojo ir įteikė laiškus Osmanų sultonui, „su kuriuo jis buvo sudaręs sąjungą prieš Vengrijos karalių“, bet kuris, Jogailos teigimu, jau buvo miręs (sic!), „todėl visa Turkija buvo apimta karo, ir nebuvo galimybės vykti sausuma“. Po šešių dienų karalius nukreipė savo svečią į Lvivą, kurį G. de Lannoy vadino vokiškai Lomburgu (Lemburgu).

Iš Lvivo jis keliavo į Belzą, kur jį vaišingai priėmė Mazovijos kunigaikštienė, Jogailos sesuo. Toliau per „Žemutinę Rusią“ G. de Lannoy atvyko į Kamenecą (dab. Bresto sritis, Baltarusija) pas „kunigaikštį Vytautą, Lietuvos didįjį kunigaikštį ir karalių (sic!)“ (*duc Witholt, grant prince et roy de Létau*). Kartu su Lietuvos valdovu buvo jo žmona ir kažkoks „kunigaikštis iš Totorijos“. Pasiuntiniui buvo parodyti visokeriopi dėmesio ženklai. Tuo pat metu pas Vytautą atvyko dvi pasiuntinybės iš Novgorodo ir Pskovo. Vytautas įteikė G. de Lannoy laiškus, įgalinančius keliauti per Turkiją, „parašytus totoriškai, rusėniškai ir lotyniškai“. Davęs jam du palydovus totorius, šešiolika rusėnų ir valakų, jis išpėjo pasiuntinį, kad dėl karo persikelti per Dunojų negalima. G. de Lannoy dar priduria: „Ir buvo [Vytautas] sąjungoje su Lenkijos karaliumi ir su totoriais prieš Vengrijos karalių“. Dėl to jam neva teko atsisakyti didžiojo kunigaikščio dovanų – „šimto auksinių dukatų ir dvidešimt penkių sidabro luitų, lygių šimtui dukatų“, kadangi Vytautas „buvo husitų sąjungininkas prieš mūsų [katalikišką] tikėjimą“.

Pateikiame visą tolesnį G. de Lannoy tekstą:

*Taip pat davė man vienas Rusios kunigaikštis ir kunigaikštienė, iš jo [Vytauto] žmonių, gerus pietus ir porą rusėniškų siuvinėtų pirštinių ir... [neįskaitoma]. Ir man buvo dovanotos kitos dovanos nuo jo [Vytauto] riterių, tokios kaip kepurės ir kumštinės pirštinės, pamuštos kiaunės kailiu, bei totoriški durklai, ypač nuo **Gedgaudo, Pluy kapitono** (sic!) Podolėje. Ir buvau pas minėtą Vytautą devynias dienas, o paskui išvykau.*

*Taip pat iš Kameneco aš grįžau į Lomburgą, iki kurio buvo penkiasdešimt lje, ir [todėl] taip smarkiai išsukau iš savo kelio, kad rasčiau minėtąjį kunigaikštį Vytautą. Ir iš Lomburgo, pervažiavęs aukštutinę Rusią, atvykau į Podolę, į kitą Kamenecą, esantį puikioje vietoje, priklausanti minėtam kunigaikščiui, kur radau vieną riterį, **Podolės kapitoną**, vadinamą **Gedgaudu**, kuris mane smarkiai pavaišino, davė man įstabių dovanų ir savo atsargų bei puikius pietus.*

Iš ten keliavau per Mažąją Valakiją, per didelius tyrus, ir radau [Moldavijos] vaivadą Aleksandrą [I Gerąjį], minėtos Valakijos ir Moldavijos senjorą, viename iš jo kaimų, kuris vadinamas Kozialu. Jis man pasakė, dar labiau patvirtindamas tiesą apie Turkijos imperatoriaus mirtį ir didelį karą, kuris buvo visoje šalyje, taip pat iš Graikijos pusės, kaip ir iš kitos Šv. Jurgio rankovės (1) pusės, Turkijos pusėje, ir kad yra trys senjorai, ir kiekvienas iš jų jėga nori tapti imperatoriumi. Ir kad niekaip neįmanoma persikelti per Dunojų, kad niekas iš jo žmonių nebus toks drąsus, kad ryžtųsi mane lydėti ir perkelti.

Ir taip aš pakeičiau savo ketinimus keliauti per Turkiją. Ketindamas perplaukti Didžiąją jūrą (2), pasirinkau kelią, kad pasiekčiau Kafą sausuma. Man išvykstant, minėtasis Valakijos senjoras davė man žirgą, palydą, vertėjus ir vedlius, ir aš keliavau per dideles dykras daugiau kaip keturis lje minėtoje Valakijoje.

Ir atvykau į įtvirtintą miestą bei uostą prie minėtosios Didžiosios jūros, vadinamą Monkastru, arba Belgorodu, kur gyvena genujiečiai, valakai ir armėnai.

- (1) Piečiausia iš trijų pagrindinių Dunojaus deltos atšakų.
- (2) Juodoji jūra.

Man esant ten atvyko anksčiau minėtas Gedgaudas, Podolės valdytojas, kad ant vieno iš upės krantų pastatytų ir jėga įkurtų naują pilį, ir ji buvo pastatyta mažiau negu per mėnesį minėtojo kunigaikščio Vytauto tuščioje vietoje, kur nebuvo nei medienos, nei akmenų, bet minėtasis vietininkas atvedė dvylika tūkstančių žmonių ir keturis tūkstančius vežimų su akmenimis ir mediena (3).

Tolesnis fragmentas taip pat svarbus, todėl pateikiame jo vertimą. Belgorode G. de Lannoy neva buvo partrenktas ant žemės, apvogtas, sužeistas ir išrengtas:

<...> pririštas prie medžio visai nakčiai ant didelės upės, vadinamos Dniestru, kranto aš praliedau naktį, ir buvo labai didelis pavojus būti užmuštam arba paskandintam, bet, ačiū Dievui, jie [plėšikai] iš ryto mane paleido, ir išrengtas, kaip ir anksčiau, tai yra vienmarškinis, aš pabėgau pats ir atėjau į miestą, išsaugojęs gyvybę. <...> Praradau maždaug nuo šimto iki šimto dvidešimties dukatų ir kitus daiktus, bet galų gale išsireikalavau teisingumo iš minėtojo vaivados Aleksandro tokiu būdu, kad maždaug devynetas plėšikų buvo sugauti ir atiduoti man su virvėmis ant kakly, kad aš galėčiau juos nubausti, jeigu panorėsiu...

Iš Belgorodo G. de Lannoy vertingesnius savo daiktus laivu pasiuntė į Kafą, o pats „su kitais“, konkrečiai jų neįvardydamas, aštuoniolika dienų keliavo „per didelius Totorijos tyrus“. Nenurodytoje vietoje jis persikėlė per Dniestrą ir Dnieprą. Prie Dniepro rado „vieną Totorijos kunigaikštį, Vytauto draugą ir tarną, kartu su dideliu totorių kaimu, priklausiusiu minėtajam Vytautui, kur vyrai, moterys ir vaikai gyveno be namų, tiesiog ant žemės“. Kunigaikščio vardas buvo Žambo. Totoriai perkėlė G. de Lannoy, jo žmones ir vežimus per Dnieprą, kuris buvo „vieno lje pločio, mažais luoteliais, pagamintais iš vieno gabalo [medžio]“.

Iš tolesnių užrašų sužinome, kad jis turėjo maždaug dvidešimt du palydovus, kuriuos persikėlęs pametė, bet netrukus surado. Kitas vertingas G. de Lannoy įrašas nušviečia ne tik tam tikrus jo kelionės aspektus, bet ir Ordos bei jos Krymo uluso istoriją:

<...> pas vieną Totorijos imperatorių, gyvenusį dienos kelio atstumu nuo minėtosios Kafos dykros, ir vadintą Salchato imperatoriumi, minėtojo Vytauto draugą, pas kurį aš ir vykau, kad pamatytčiau jo valstybę kaip pasiuntinys, ir vežiau jam minėtojo Vytauto dovanas.

Imperatoriaus gyvo jis neberado, o tarp Ordos ir Krymo totorių elito brendo ginkluotas konfliktas dėl teisės pastatyti Krymo pusiasalyje savo valdovą. Aplenkęs Solchatą, pasiekė Kafą, kur po devynių dienų sėdo į venecijiečių galeras, atplaukusias iš Tanos, ir patraukė į Konstantinopolio Pero rajoną.

Išanalizuokime šį tekstą.

GUILLEBERT’O DE LANNOY KELIONĖ Į PODOLĖS KAMENECĄ

G. de Lannoy suteiktus pasiuntinio įgaliojimus patvirtina išlikęs Anglijos karaliaus Henriko V laiškas, kuriame jis pavadintas „Gilberto de Alueto“ [26, Nr. 46], ir atsakomasis Jogailos laiškas Prancūzijos karaliui Karoliui VI, kuriame jis pavadintas „Guilberto de Lanuan“ [26, Nr. 54]. Deja, Lenkijos karaliaus laiškas nedatuotas, o jo parašymo vieta „in Dabristan“ iki šiol nenustatyta.

(3) Pagal D. Čerkasovo vertimą į rusų kalbą.

Oziminios kaimą, kuriame įvyko Jogailos ir G. de Lannoy susitikimas, karalius lankė daug kartų: 1412 m. lapkričio mėn., 1415 m. spalio 18 d., 1417 m. birželio ir (arba) liepos mėn., 1421 m. birželio 24 d., 1423 m. birželio mėn., 1425 m. spalio 29 d. ir 1427 m. liepos 9–10 d. [79, 77, 83, 86, 94, 99, 106]. Rafalo Jaworskio nuomone, ten buvo karališkos medžioklės vieta, nors ir neturėjusi jokios infrastruktūros [87, 30]. Karaliaus susitikimą su G. de Lannoy (Wilhelmus miles Burgudus; Wilhelmus de Lannwoy), įvykusį šioje vietoje, taip pat dovanų sąrašą aprašo Janas Dlugošas [15, 146–147]. Ozimina yra tarp Drohobyčo ir Samboro miestų. Tai leidžia daryti prielaidą, kad 1) „Sadowen“ tikriausiai yra iškraipytas Samboro pavadinimas ir 2) kad Jogailos laiškas greičiausiai buvo parašytas arba Drohobyče, kur karalius buvo birželio 18 d., arba Dobčycų pilyje netoli nuo Krokuvos, kur jis lankėsi rugpjūtį [79, 86], o pavadinimas iškraipytas perrašant arba neteisingai perskaičius tekstą.

Apskaičiuokime G. de Lannoy kelionės atstumą: Sleisas – Geldernas (240 km) – Hamburgas (416 km) – Liubekas (67 km) – Vismaras (apie 60 km) – Rostokas (apie 50 km) – Štralzundas (apie 70 km) – Gripsulis (Greifsvaldas, 37 km) – Gdanskas (apie 500 km) – Drohobyčas (740 km). Taigi iš viso per 44 dienas pasiuntinys nukeliavo apie 2 180 km, t. y. vidutiniškai po 49,5 km per dieną, neįskaitant kokių nors sustojimų kelyje, nors jie neatrodo tikėtini. Vis dėlto, nuolat keičiant arklius ir keliaujant gerai išvažinētu keliu, toks greitis buvo įprastas. Antai metropolitas Camblakas, išvykęs iš Konstantinopolio 1418 m. balandžio 23 d. [38, 150], Krokuvoje buvo jau gegužės 5 d. [37, 520], t. y. per dvylika dienų įveikė beveik 1 000 km, arba po 80 km per dieną.

G. de Lannoy aplinkybių, kuriomis Jogaila įteikė jam laiškus sultonui, aprašyme yra aiškus prieštaravimas. Pasak G. de Lannoy, karalius jo prašymu įteikė jam „laiškus...“, adresuotus Turkijos imperatoriui... , kad aš turėčiau įgaliojamąjį raštą Turkijoje“, tačiau „jis (karalius) man pasakė, kad minėtasis imperatorius buvo miręs, todėl visa Turkija buvo apimta karo“. Jeigu sultonas buvo miręs, kokią prasmę turėjo karaliaus laišakai, adresuoti mirusiam valdovui, juolab kad neva jau buvo prasidėjusi kova dėl valdžios, ir „Turkija buvo apimta karo“? Klausimą, ar Jogaila galėjo žinoti apie Mechmedo I mirtį, aptarsime vėliau.

Medžioklėje su karaliumi G. de Lannoy praleido šešias dienas ir dar keletą dienų prabuvo Lvive, tuomet, greičiausiai birželio mėn. pabaigoje arba liepos mėn. pradžioje, išvyko į už 90 km buvusį Belzą. Kelionė turėjo trukti 2–3 dienas.

Jogailos sesuo Aleksandra iš tikrųjų buvo Mazovijos kunigaikščio Ziemovito IV žmona [96, 148–150; 70, 475–476, 473–475] ir galėjo priimti G. de Lannoy Belze, nes šį miestą Jogaila perdavė jos vyrui dar 1388 m. [16, 477]. Kodėl jis buvo priimtas tik Aleksandros, o ne jos vyro, kuris mirė 1426 m. pavasarį, pasiuntinys nepraneša. Kiek laiko jis praleido Belze, taip pat neaišku.

Iš Belzo G. de Lannoy nuvyko į Kamenecą, įveikdamas maždaug 280 km atstumą. Jis nepraneša, kiek dienų keliavo į susitikimą su Vytautu, bet kelionė turėjo trukti ne mažiau kaip 6–7 dienas. Taigi į Kamenecą jis turėjo atvykti greičiausiai apie liepos mėn. vidurį.

HUSITŲ PROBLEMA

Savo apsilankymą pas Vytautą, su kuriuo buvo susijusi husitų problema, G. de Lannoy aprašė išsamiau negu apsilankymą pas Jogailą ir šis aprašymas vertas nuodugnesnio dėmesio.

G. de Lannoy teigimu, Vytautas jį apdovanojo brangiomis dovanomis, tarp kurių buvo ir sidabro lydiniai. Tuometinėje LDK pinigų apyvartoje vienu metu cirkuliavo keletu tipų sidabro lydiniai [142, 26–30]. Kadangi pasiuntinys turėjo vykti per Ordos valdas, jam dovanoti sidabro lydiniai greičiausiai buvo numizmatams gerai žinomi totoriški somai [122,

159–169; 137, 63–72]. Tačiau G. de Lannoy neva atsisakė aukso dukatų ir sidabro, nes Vytautas, Jogaila ir totoriai buvo Zigmanto I priešai, o Lietuvos valdovas dar buvo ir eretikų husitų sąjungininkas.

Terminas „husitai“ pirmą kartą pasirodo laiške, kuriuo Konstanco susirinkimas 1416 m. birželio 10 d. kreipėsi į Mainco arkivyskupą, taip pat kitus prelatus ir kilmingus žmones, susirinkusius Egerio mieste, kviesdamas kilti „prieš viklifitų ir husitų sektą“ (*Wicklefistarum et Hussitarum*) [1, № 486, 518]. Iki 1421 m. terminas „husitai“ jau turėjo būti plačiai žinomas, nes buvo pavartotas popiežiaus Martyno V 1420 m. kovo 1 d. bulėje [39, Nr. 12, 18] (4).

Vytauto santykiams su husitais skirta plati istoriografija [žr. 93], jie gana gerai ištyrinėti. Ši istorija prasidėjo 1420 m. sausio 6 d., kai Zigmantas I, kurį Jogaila su Vytautu buvo pasirinkę arbitru savo teritoriniame ginče su Vokiečių ordinu, imperijos suvažiavime Vroclave paskelbė sprendimą, pagal kurį Pamaro, Kulmo, Michalovo žemės ir Žemaitija turėjo likti kryžiuočių valdomis. Jogaila sprendimą pripažino, bet siekė jį pakeisti per popiežiaus arbitražą, o Vytautas pripažinti tokį sprendimą kategoriškai atsisakė. Ordinas baiminosi eilinio karo su LDK [31, Nr. 2456, 2457, 2460]. Mykolo Kiuchmeisterio derybose su Vytautu 1420 m. rugsėjo mėn. pavyko pasiekti tik paliaubų pratęsimą iki 1421 m. liepos mėn. [11, Nr. 899, 900]. Pasinaudoję situacija čekai išsiuntė keletą pasiuntinybių pas Jogailą. Pirmuoju neoficialiu pasiuntiniu neva tapo Verneris iš Rankovo [15, 133]. 1420 m. balandžio mėn. gale ar gegužės mėn. pradžioje pas Jogailą su pasiūlymu priimti Čekijos karūną apsilankė antroji pasiuntinybė, vadovaujama Gineko fon Valdšteino. Jogaila neva atsakė, kad negalys priimti tokio sprendimo, nepasitaręs su Vytautu [15, 138–140]. 1420 m. spalio mėn. Prahos miestiečiai kartu su baronais ir kilmingaisiais nusprendė „pasiūsti pas Lenkijos karalių iškilmingesnę pasiuntinybę, negu buvo siūsta anksčiau, ir prašyti jo priimti karalystę ir Dievo įstatymo apsaugą“. Pasiuntinybei vadovavo tas pats Ginekas fon Valdšteinas [58, 164–165].

Čekai iš esmės reikalavo apsaugoti juos nuo Zigmanto I ir patvirtinti keturis Prahos punktus: laisvę skelbti Dievo žodį; komunjijos priėmimą duona ir vynu; Bažnyčios sekuliarizaciją; baudimą už mirtinas nuodėmes [34, 131–133]. Jogaila negalėjo su tuo sutikti, nes taip jis būtų suteikęs galingą ginklą prieš save tiek Ordinui, tiek Zigmantui I, su kuriuo jis turėjo taikos sutartį nuo 1412 metų. Be to, prieš jį būtų sukilusi visa Lenkijos bažnyčia.

Taigi 1421 m. vasario mėn. pradžioje čekai kreipėsi į Vytautą, siūlydami jam priimti karūną. Vytautas neva vilkino atsakymą visus metus ir kėlė sąlygą, kad jie neitų prieš teisingą katalikišką tikėjimą [15, 144], tačiau šis tvirtinimas abejotinas, nes prieštarauja kitiems to meto šaltiniams, o husitams tokios sąlygos buvo tiesiog nepriimtinos.

Jau vasario 28 d. Zigmantas I pranešė Brandenburgo markgrafui Frydrichui, kad Vytautas sutikęs priimti Čekijos karūną [39, Nr. 66]. Sunku patikėti, kad Vengrijoje apie tai sužinota mažiau negu po mėnesio, nes buvo praėję pernelyg mažai laiko, kad ši naujiena būtų pasklidusi iš Lietuvos. Matyt, gandai apie tai jau anksčiau sklandė Lenkijos ir Vengrijos karalių dvaruose. Vis dėlto nei gandai, nei husitų pasiuntinybių priėmimas nėra eretikų palaikymo įrodymas. Vytautas buvo pernelyg patyręs politikas, kad veiktų atvirai, ir kaltinimai Lietuvos valdovui dėl husitų palaikymo turėjo būti grindžiami kažkokiais konkrečiais jo veiksmais.

(4) Nuoširdžiai dėkoju Nikolajui Naumovui (Maskva) už konsultaciją šiuo klausimu.

Gegužės mėnesį iš Lenkijos į Čekiją kartu su Gineku fon Valdšteinu išvyko Lietuvos pasiuntinys Višekas Račinskis. Prahą pasiuntiniai pasiekė birželio mėn. pradžioje, ir čia V. Račinskis perdavė Vytauto žodinį atsakymą, kad šis priima pasiūlytą karūną, bet kadangi pats atvykti negali, tai atsiųs savo vietininką ir prašo pasiūsti į Lietuvą iškilmingą pasiuntinybę, kurioje būtų Čekijos diduomenės atstovai. Prahoje V. Račinskio žodžiai buvo priimti kaip Vytauto patikrinimas, kad jis taps čekų tautos, jos kalbos ir keturių Prahos punktų gynėju [27, Nr. 52], nors Lietuvos valdovas neprisiėmė jokių raštiškų įsipareigojimų, apie ką jis pats rašė 1423 m. kovo mėn. [39, Nr. 262]. Vis dėlto ir tuomet Čekijos karūnos klausimas nebuvo galutinai išspręstas. Žymi nuosaikiųjų husitų dalis ir Čekijos didžiūnų dauguma nenorėjo nutraukti santykių su teisėtu Čekijos karūnos pavidėtoju Zigmantu I, ypač po to, kai jis leido suprasti, kad yra pasirengęs tartis [58, 216–218]. Tik Kutna Horos suvažiavime, vykusiame rugpjūčio–rugsėjo mėn., buvo priimtas sprendimas išsiųsti pas Vytautą dabar jau asmeninę pasiuntinybę, kuri galutinai išspręstų Čekijos karūnos reikalą [58, 246].

Taigi G. de Lannoy keliaujant per Vokiečių ordino žemes, Lenkijos Karalystę ir LDK, Vytautas dar nebuvo husitų sąjungininkas, o visi jo praktiniai veiksmai apsiribojo per Višeką Račinskį perduotais žodiniiais pažadais, kuriuos nesunkiai buvo galima pateikti kaip pasiuntinio asmeninę iniciatyvą. Pats Zigmantas I neturėjo patikimų duomenų apie Vytauto ketinimus. 1421 m. liepos 20 d. laiške jis prašė Mykolo Kiuchmeisterio nusiųsti pasiuntinius į Lietuvą, kad šie išsiaiškintų Vytauto planus dėl husitų, ir jeigu paaiškėtų, kad jis linkęs juos paremti, paskelbtų jam karą [11, Nr. 954].

Vytautas ir toliau elgėsi atsargiai. Jo pasiuntinybė, atvykusi į Prahą 1421 m. spalio 23 d., atvežė husitams pasiūlymą, kurio esmė žinoma iš jų atsakymo: jie sutiko surengti Lietuvos didžiojo kunigaikščio pasiūlytą teologinį disputą, ir jeigu jie įrodytų, kad keturi Prahos punktai atitinka Šventąjį Raštą ir pirmųjų amžių Bažnyčios tradicijas, Vytautas pripažintų šiuos punktus ir gintų juos, o jeigu to įrodyti nepavyktų, jie patys atsisakytų savo mokyimo [27, Nr. 54].

Vytauto atviro husitų palaikymo atskaitos tašku laikytinas Žygimanto Kaributaičio, kaip jo vietininko, išsiuntimas į Čekiją 1422 m. pavasarį. Taigi G. de Lannoy galėjo pasiųsti žinių apie Vytauto paramą husitams iš Lietuvos valdovo atžvilgiu visuomet priešišškai nusiteikusių Mykolo Kiuchmeisterio jų susitikimo Gdanske metu arba atsivėlgę į vėlesnius įvykius.

Dabar pereikime prie G. de Lannoy tvirtinimo, kad jis atsisakęs Lietuvos valdovo dovanų, kas jau savaime neįprasta pasiuntinybių praktikoje.

Viduramžių Europoje dovanos, cirkuliuavusios socialinėje hierarchijoje tiek vertikaliai [114, 8–12], tiek horizontaliai [71, 174–187; 112, 193–203; 107, 173–189], niekada nebūdavo įteikiamos vienašališkai. Apsikeitimo dovanomis paprotys įsitvirtino kaip neatsiejama kultūrinio ir socialinio gyvenimo dalis. Mainai buvo grindžiami abipusiškumo principu: mainais už dovaną reikėjo įteikti savo dovaną. Asmuo, gavęs dovaną ir nieko nepadovanojęs mainais, patekdavo į žeminančią situaciją ir netgi į tam tikrą priklausomybę nuo dovanotojo, nors dovanos galėjo būti ir grynai simbolinės. Kuo aukštesnę socialinę padėtį užėmė asmuo, tuo dosnesnės turėjo būti jo dovanos. Tai buvo simbolinis kapitalas, pabrėžiantis dovanotojo ir atsakomąją dovaną įteikiančio asmens statusą. Apsikeitimas dovanomis padėdavo užmegzti draugystę ir užsitikrinti savitarpio pagalbą, t. y. buvo socialinių ryšių užmezgimo ir sustiprinimo priemonė [110, 129–134].

Puotos taip pat atliko svarbią socialinės komunikacijos funkciją. Dovanų, puotų ir vaišingumo sampratos buvo ypač glaudžiai susijusios tarpusavyje [110, 132; 111, 359–360]. Asmeninis kvietimas į puotą rodė aplinkiniams ne tik pakviestojų svarbą, bet ir, kaip mūsų atveju, pagalbą pasiuntinį siuntusiam monarchui. Būtent todėl G. de Lannoy detaliai aprašo Jogailos ir Vytauto puotas, į kurias jis buvo kviečiamas, kur jam buvo skiriama garbinga vieta ir rodomi įvairūs dėmesio ženklai. Dėl to sunku patikėti, kad jis būtų atsisakęs Vytauto dovanų – tai būtų buvęs dovanotojo įžeidimas. Taigi G. de Lannoy ir sugalvojo vienintelį jo „atsisakymą“ amžininkų akyse neva pateisinantį argumentą – Vytautas rėmė eretikus husitus prieš „mūsų [katalikišką] tikėjimą“. G. de Lannoy nemini, kad būtų atsisakęs padovanotų kailinių, šilko audinių, žirgų, lanko ir strėlių, ir tai tik patvirtina jo nenuoširdumą ir skatina manyti, kad jis priėmė viską, ką Vytautas jam dovanojo.

JOGAILOS SĄJUNGA SU OSMANAIŠ PRIEŠ ZIGMANTĄ I

Pirmą kartą Jogaila užmezgė ryšį su Mechmedu I Čelebi 1414 m., kai, užuot suteikęs karinę pagalbą prieš Osmanus Zigmantui I, jis pasisiūlė tarpininkauti taikos derybose ir pasiuntė pas sultoną pasiuntinius Skarbeką iš Guros ir armėną Grigorijų. Sultonas juos šilintai priėmė ir sutiko sudaryti paliaubas šešeriems metams, bet dėl vengrų kaltės derybos nutrūko [15, 46–47]. 1417 m. Zigmantas I sutiko su Jogailos tarpininkavimu, siekdamas su Osmanais taikos ar bent paliaubų [9, Nr. 48], bet nėra jokių įrodymų, kad lenkai būtų ėmęsi kokių nors veiksmų. Toliau, iki pat 1439 m., jokių žinių apie lenkų ir Osmanų diplomatinį kontaktus nėra [89, 100]. Elizabetha Zachariadou savo darbe apie Osmanų diplomatiją jų imperijos Dunojaus pasienyje suklydo, teigdama, kad „1421 m. vasarą Zigmantas žinojo, kad Vladislovas sudarė su sultonu slaptą sutartį ir kad Vytautas pasisuko prieš jį“ [97, 686]. Ji rėmėsi Vilhelmo Altmano dokumentų registru, kuriame jis klaidingai datavo Zigmanto I laišką Jogailai, minintį „sultoną Amuradą“, su kuriuo Lenkijos karalius neva „slapta sudarė taiką ir sąjungą“ [4, Nr. 4602] (5), 1421 m. rugpjūčio arba rugsėjo mėnesiu. Jogailai konfliktas su Zigmantu I buvo visiškai nenaudingas, nes jis ne tik nebūtų padėjęs susigrąžinti prarastų žemių, bet ir būtų kenkęs tam popiežiaus akyse.

Reikia pasakyti, kad labiau tikėtina naujojo Osmanų sultono sąjungininku galėjo tapti Vytautas, o ne Jogaila. Tai suponuoja Vytauto laiškas Zigmantui I, minintis kažkokį sultono sūnų, kuris turėtų būti suimtas tuo atveju, jeigu atsitrauktų link LDK sienų [27, Nr. 90]. Laiške nenurodyta nei jo surašymo data, nei vieta. Vis dėlto žodžiai apie „turkų sultoną, naująjį viešpatį“ aiškiai siejasi su 1421 m. įvykiais, o žodžiai apie sultono sūnų (*filius Turci ceci*) – su kovomis dėl valdžios, kurios 1422 m. vyko tarp Mechmedo I vaikų.

Taigi G. de Lannoy kaltinimai, kad Jogaila buvo turkų sąjungininkas ir Zigmanto I priešas, yra nepagrįsti.

ĮVYKIAI OSMANŲ IMPERIJOJE

Sultonas Mechmedas I mirė 1421 m. gegužės 26 dieną. Bizantijos pasiuntinys sultono dvare Demetrijus Laskaris sužinojo apie jo mirtį, bet negalėjo pranešti apie ją Konstantinopolyi, nes keliai buvo operatyviai užblokuoti ir nuolat saugomi [78, 34]. Informacija apie sultono mirtį buvo slepiama [17, 169], kol birželio 25 d. Brusoje įpėdiniu nebuvo paskelbtas jo septyniolikmetis sūnus Muradas II [17, 167]. Todėl G. de Lannoy lankantis Oziminos kaime

(5) Zigmanto I 1421 m. dokumentų registro sudarytojas Ivanas Borsa tokio šaltinio apskritai nemini [42].

pas Jogailą, birželio 24 d. [79, 94] žinia apie sultono mirtį dar negalėjo pasiekti Lenkijos valdovo. Atitinkamai Jogaila negalėjo nei perspėti G. de Lannoy apie Osmanų imperijoje prasidėjusią kovą dėl valdžios, kuri tuo momentu dar nebuvo prasidėjusi, nei atkalbėti jo nuo kelionės į Konstantinopolį per Balkanus. Vienintelis dalykas, kuriuo jis galėjo padėti pasiuntiniui, – tai įduoti jam laiškus, „adresuotus Turkijos imperatoriui“. Net jeigu Jogaila ir būtų išsiuntęs pasiuntinius sudaryti sąjungos su Muradu II iš karto po jo paskelbimo sultonui, jie tiesiog nebūtų spėję grįžti nei iki rugsėjo, nei juolab iki rugpjūčio mėnesio.

G. de Lannoy pastabas apie kovą dėl valdžios ir „tris senjorus, kiekvienas iš kurių nori tapti imperatoriumi“, smarkiai prieštarauja realybei. Pirma, 1421 m. pretendentų į valdžią buvo ne trys, o du: Muradas ir jo dėdė (arba apsišaukėlis) Mustafa, kitas Mechmedo I sūnus, taip pat vardu Mustafa, pradėjo kovą prieš brolių tik 1422 metais. Antra, bizantiečių išlaisvintas Mustafa, kuris nuo 1416 m. buvo laikomas kalėjime Lemno saloje, pradėjo kovą prieš Muradą II, puldamas Galipolį, tik rugpjūčio 15 d. [25, 151–152; 17, 181]; Muradas II sutriuškino Mustafą ir nubaudė jį mirtimi 1422 m. pradžioje [32, 565]. Trečia, kovų dešiniajame Dunojaus krante tikrai būta ir Lenkijoje bei Lietuvoje apie jas žinota, tačiau tai buvo sultono Mechmedo I 1419 m. ir 1420 m. žygiai prieš Valakijos valdovą Mykolą I [81, 87–94], po kurių Osmanai prie savo valdų prisijungė Dobrudžą ir užgrobė Kiliją.

Taigi aprašinėdamas kovas dėl valdžios Osmanų imperijoje, G. de Lannoy suplakė į vieną skirtingų metų įvykius.

GUILLEBERT’O DE LANNOY KELIONĖ Į MOLDAVIJĄ

Kaip ir Jogailos raštų sultonui atveju, G. de Lannoy galėjo gauti analogiškus laiškus ir iš Vytauto, kuris taip pat dar negalėjo žinoti apie Mechmedo I mirtį. Tačiau vėlesnė G. de Lannoy pastaba apie Vytauto prašymą jam kaip pasiuntiniui aplankyti jo draugą „Solchato imperatorių“ ir perduoti jam dovanas liudija, kad sprendimą atsisakyti keliauti į Konstantinopolį per Osmanų valdas Balkanuose jis priėmė mažų mažiausiai dar Baltarusijos Kamenece, o ne Moldavijoje, susitikimo su Aleksandru I metu.

Pabuęs pas Vytautą devynetą dienų, G. de Lannoy grįžo į Lvivą, nukeliaudamas maždaug 370 km. Ši atstumą jis turėjo įveikti per 8–10 dienų. Taigi į Haličo žemės sostinę jis galėjo atvykti liepos mėn. pabaigoje ar rugpjūčio mėn. pradžioje. Kiek laiko užtruko Lvive, nėra aišku, bet toliau jis patraukė į Podolės Kamenečą, iki kurio tiesia linija buvo apie 250–260 km. Kelionėje G. de Lannoy turėjo užtrukti 6–7 dienas ir atvykti į nurodytą miestą iki rugpjūčio mėn. vidurio. Kiek laiko jis praleido Podolės Kamenece, vėlgi nėra žinoma.

Išvykęs iš Podolės Kameneco ir greičiausiai persikėlęs per Dniestrą nenurodytoje vietoje, jis kirto Dniestro ir Pruto tarpupį šiaurės rytų Moldavijoje ir „Kozialo miestelyje“ sutiko Moldavijos valdovą Aleksandrą I. Tyrinėtojai ilgai negalėjo nustatyti šios gyvenvietės vietos. Tačiau Konstantinas Džuresku įrodė, kad tai buvo Kozios kaimas, kuris ir šiandien yra dešiniajame Pruto upės krante, prie kelio, jungiančio Redukenenio ir Jasų miestus [80, 286–287], 4 km į šiaurės vakarus nuo pirmojo ir 36 km į pietryčius nuo antrojo. Neaišku, kur G. de Lannoy persikėlė per Prutą, tačiau patogiausias kelias iš Kameneco būtų buvęs per Cecoros (Cucoros) brastą [18, Nr. 278], buvusią maždaug 20 km nuo Kozios kaimo. Atstumas tarp Kameneco ir Cecoros – maždaug 250 km, tad visą 270 km atstumą jis galėjo įveikti per 6–8 dienas. Taigi jo susitikimas su Moldavijos valdovu turėjo įvykti maždaug antrojoje rugpjūčio mėn. pusėje. Tuo metu žinia apie Mechmedo I mirtį jau turėjo pasiekti Moldavią, bet vargu ar ten jau buvo žinoma, kad Turkijoje įsiplieskė tokio masto karas, kaip jį aprašė G. de Lannoy.

GUILLEBERT'Ų DE LANNOY KELIAS Į BELGORODĄ IR SUSTOJIMAS JAME

Kokiu maršrutu G. de Lannoy vyko į Belgorodą, nėra aišku. Jau aprašinėdamas savo viešnagę Kryme jis teigia, kad „patyrė nesėkmę, mėgindamas persikelti per Dunojų“. Tikėtina, kad šioje vietoje įsivėlė netikslumas. Daug kartų jis mini, kad keltis į turkų kontroliuojamą Dunojaus krantą buvo pavojinga. Be to, toks maršrutas būtų gerokai prailginęs jo kelią į Belgorodą, o patogių perkėlų per Prutą buvo gausu, ypač vasarą (6). Atstumas nuo Kozios kaimo iki Belgorodo tiesia linija yra apie 250–260 km. Pasiuntinys galėjo jį įveikti per 6–8 dienas, bet tai nesutampa su jo aprašyta kelione „per dideles dykras daugiau kaip keturis lje“. Tad galima teigti, kad į Belgorodą G. de Lannoy greičiausiai atvyko rugpjūčio mėn. pabaigoje arba rugsėjo mėn. pradžioje.

Viešnagės Belgorode aprašyme taip pat gausu prieštaravimų: 1) neaišku, kaip G. de Lannoy mieste plėšikų buvo partrenktas ant žemės, apiplėštas ir sužeistas į ranką, nepatraukdamas nei miestiečių, nei miesto sargybinių dėmesio; 2) neaišku, kaip ir kodėl plėšikai išvilko jį iš miesto ir pririšo prie upės (sic!), nors Belgorodas stovi Limano krante; 3) kodėl jis sakosi likęs vienas, jeigu kartu su juo nukentėjo ir jo vertėjas; 4) nors plėšikai ryte išlaisvino G. de Lannoy, bet jam kažkodėl prirėkė bėgti; 5) nukentėjusysis kreipėsi į Aleksandrą I ir devyni plėšikai buvo sučiupti. Kad pastarasis punktas galėtų būti įgyvendintas, Moldavijos valdovas turėjo būti kažkur netoliese ar netgi atkelti į Belgorodą kartu su G. de Lannoy, tačiau jis savo tekste apie tai neužsimena. Priešingu atveju plėšikų sugavimas ir jų teismas būtų pareikalavęs iš Moldavijos valdovo labai daug laiko.

„GEDGAUDO PILIES“ PROBLEMA

Viename iš mus labiausiai dominančių G. de Lannoy teksto fragmentų pasakojama, kaip Podolės seniūnas Jurgis Gedgaudas pastatė pilį, kurią daugelis istorikų linkę lokalizuoti Kačibėjuje (Chadžibėjuje) [116, 188; 125, 54], t. y. dabartinės Odesos vietoje, arba net Čornogrode [104, 85]. Tačiau tekste gausu prieštaravimų. Dėl patogesnės jo analizės suskaidysime tekstą į sudėtinę dalis:

- 1) laikas – „tuo metu“, t. y. G. de Lannoy esant Belgorode ir neva būnant statybų liudininku – „man esant“;
- 2) vieta – „ant vieno iš upės krantų“, upės pavadinimas nenurodomas;
- 3) statytojas – „anksčiau minėtas Gedgaudas, Podolės valdytojas“;
- 4) tikslas – „kad pastatytų ir jėga įkurtų naują pilį“;
- 5) terminas – „buvo pastatyta mažiau negu per mėnesį“;
- 6) atliko – „minėtas kunigaikštis Vytautas“;
- 7) sunkumai – „nebuvo nei medienos, nei akmenų“;
- 8) sprendimas – „minėtasis vietininkas [Gedgaudas] atvedė dvylika tūkstančių žmonių ir keturis tūkstančius vežimų su akmenimis ir mediena“.

Deja, G. de Lannoy nenurodė pilies pastatymo priežasties.

Iš Kameneco G. de Lannoy išvyko maždaug rugpjūčio mėn. viduryje. Kelionė į Kozialą, o iš ten – į Belgorodą net idealiomis sąlygomis turėjo užtrukti nuo 12 iki 16 dienų, t. y. miestą jis turėjo pasiekti rugpjūčio mėn. pabaigoje ar rugsėjo mėn. pradžioje. Nuo Kameneco iki Belgorodo tiesia linija – apie 460 km. Keliaujant be didelio krovinio ši atstumą buvo galima

(6) Aleksejus Martosas (1790–1842), išnagrinėjęs naująją Rusijos imperijos sieną, einančią Pruto upe, rašė, kad „per visą jos ilgį yra 19 perkėlų ir 39 brastos, kartais daug daugiau <...> Pruto upėje <...> per karščius kai kuriose vietose krantai per seklumas beveik susijungia“ [126, 110–111].

1 pav. XIX a. krovininis vežimas. Ilgis 2, 55 m, plotis 1, 9 m, aukštis 1, 4 m. Dnipro nacionalinis istorijos muziejus

įveikti per 9–12 dienų. Teoriškai G. de Lannoy galėjo sutikti Gedgaudą Belgorode, jeigu seniūnas būtų išvykęs vienu metu su juo ir jeigu jo kelionės nebūtų lėtinusi didžiulė gurguolė.

Įprasto naminio arklio (*Equus caballus*) kūno ilgis, neskaitant kaklo ilgio ir galvos, yra 150–220 cm. Laikant, kad vidutinis arklio kūno ilgis buvo apie 2 m, ir pridėjus vežimo ilgį, kuris taip pat buvo apie 2 m, glaudžiai surikiuota 4 tūkstančių vežimų vilkstinė turėjo nusitęsti 16 km, o realiai – dar daugiau, nes tarp vežimų turėjo likti tarpai (1 pav.). Jaučių, kurie buvo patikimesni negu arkliai ir kuriuos vietiniai valstiečiai čiumakai XVIII–XIX a. naudojo kaip vienintelę traukiamąją jėgą, kinkinių gabaritai būtų buvę ne mažesni.

Koks būtų buvęs akmenimis ir mediena pakrautų vežimų vilkstinės judėjimo greitis – sunku pasakyti, bet tokia vilkstinė tikrai nebūtų įveikusi 460 km atstumo per 16 dienų. Be to, 4 tūkstančių vežimų vilkstinė kelionė būtų susidūrusi su objektyviais sunkumais. Stepėje, kur trūko žmonėms ir gyvuliams geriamojo vandens, į Kačibėjų keliaujančios vilkstinės judėdavo nuo šulinio prie šulinio [127, 110, 118]. Pagirdyti tokią masę žmonių ir gyvulių iš vieno šulinio buvo tiesiog neįmanoma.

Abiejonių kelia ir G. de Lannoy nurodytas Gedgaudo atvestų žmonių skaičius. Teigiama, kad 1483 m., siekdami atstatyti Kyjivo medinę pilį, kurią chanas Menglis Girėjus buvo sudeginęs 1482 m. rugsėjo 1 d., lietuviai mobilizavo 20 tūkstančių darbininkų [40, Nr. 1; 54, Nr. 5; 56, 1–9]. Tačiau šie skaičiai gerokai perdėti. 1496 m. iš lietuviškų ir baltarusiškų žemių remontuoti Kyjivo pilies (*Киев опраляти*) buvo pasiūsta 400 žmonių [28, Nr. 600]. Tuo pat metu iš baltarusiškų žemių „surešti Čerkasų“ (*Черкасы рубити*), t. y. statyti pilies, buvo pasiūsta 300 žmonių [28, Nr. 598]. Didžiausias darbininkų skaičius užfiksuotas 1499 m. Lucko pilies statybose – 666 žmonių [28, Nr. 604]. Tais pačiais metais „į Kyjivą pasiūsti žmonės tvarkyti miestą“ (*до Києва люди посланы города опраляти*) – iš viso 300 žmonių [28, Nr. 604], o 1552 m. „į naujos Kyjivo pilies statybų darbus“ (*ку роботе замку нового до Києва*) turėjo atvykti „iš viso 300 kirvių“ (*топоров всихъ 300*) [48, Nr. 44]. Taigi

300–400 kvalifikuotų „kirvių“ susitvarkydavo su sienų statyba ten, kur jiems nereikėdavo patiems užsiimti medienos paruošomis. Pvz., XVI a. viduryje pušiniai rąstai Kanevo pilies statyboms buvo atplukdyti sieliais iš Dniepro aukštupio valsčių, t. y. Baltarusijos (*зверху волостями приднепрскими припроважено*) [47, Nr. XV].

Taigi visiškai neaišku, kam Gedgaudui būtų reikėję vesti per laukinę stepę 12 tūkstančių žmonių, nesant poreikio ruošti medieną statybos vietoje, jeigu Kačibėjui artimiausia Karaulo pilis [98, 9–10; 105, 6–7; 6, 11] turėjo tik žemių pylimus [123, 145–152], bet tai netrukdytų jai būti viena svarbiausių Podolės pilių [14, 184]. Net jeigu pilis būtų statoma iš akmenų arba iš akmenų ir medžio, nebūtų buvę jokio reikalo vesti į tolimą stepę šitokio skaičiaus žmonių. Jeigu akmenys buvo atvežti vežimais, darbai atlikti būtų užtekę poros šimtų kvalifikuotų mūrinių ir tiek pat dailidžių.

Taip pat neaišku, kaip Gedgaudas retai apgyvendintoje Podolėje būtų surinkęs 12 tūkstančių darbininkų, ne tik juos atitraukęs nuo ūkių, bet ir išvedęs toli į pavojingą stepę? Netgi daugiau kaip po šimtmečio tą padaryti buvo sudėtinga. 1545 m. Vinicos pavieto bajorai skundėsi, kad jie valstiečių „patys sau daug turi, bet tarnybos ir duoklių iš jų maža – tarnauja tik tris dienas per metus, o kas netarnauja, tas po šešis grašius duoda... O taip yra dėl to, kad Lenkijos siena netoli: vos tik koks žmogus įsiskolina, o kartais net ir neįsiskolinęs eina lauk, o gražinimo ir teisybės jokios nėra. O dar iš ten ateina, piktadarybes ir žalą daro. Dėl muzikiškos puikybės nei patys sau, nei ponui nieko nedaro, bet geriausiai žino, kur pabėgti“ [60, 220].

Negalima nepaisyti ir to fakto, kad 1421 m. tarp totorių kilo rimtas vidaus karas, sutrikdęs Lvivo armėnų prekybinius ryšius su Krymu [7, 85]. Tokiomis aplinkybėmis, norint statyti pilį laukinėje stepėje, būtų reikėję nemažų apsaugos pajėgų. Alfredo Bumblausko ir Eligijaus Šmidto nuomone, didelė dalis G. de Lannoy paminėtų 12 tūkstančių vyrų buvo lietuvių kariai, „kurie turėjo pademonstruoti Lietuvos didžiosios kunigaikštystės mobilizacinį potencialą“ [101, 59–69]. Bet ir su tuo sutikti neįmanoma: LDK tiesiog negalėjo skirti tokio dydžio pajėgų šiai užduočiai vykdyti. Vos prieš dešimt metų iki minėtų įvykių, mobilizavęs visas jėgas karui su Vokiečių ordinu ir lemiamam Žalgirio mūšiai, Vytautas sutelkė iki 12 tūkstančių karių [klausimo istoriografiją žr.: 118, 26–75].

Dar niekas nėra tyręs svarbaus statybų finansavimo klausimo. Šaltiniuose mums nepavyko rasti informacijos apie LDK įvirtinimų statybos išlaidas, todėl pateiksime 1424 m. Pskovo pavyzdį: „Buvo užbaigtos sienos prie Kreomo liepos mėnesio 7 dieną, o dirbo du šimtai vyrų pusketvirtų metų, ir viskas Pskovui kainavo 1 000 rublių, o tie, kurie plytas degė – du šimtus rublių paėmė“ (*Свершены быша перси оу Креома месяца июля въ 7 день, а делаши двести муж полъ четверта года, и взя оу Пскова делу мзды 1000 рублевъ, а котории плиту жгли – взяша двести рублевъ*) [66, 35]. Taigi mūrinių sienų statyba truko ilgai ir kainavo brangiai, o tai reiškia, kad nauda, kurios iš jų buvo tikimasi, turėjo atitikti sąnaudas. Prie šito klausimo mes dar sugrįšime. Norint įvertinti išlaidų sumą, verta prisiminti Jogailos pažadą 1388 m.: jeigu po trejų metų negalėtų grąžinti 4 tūkstančių „frankų sidabro rublių“ (*рублйй фряжского серебра*), o pagal faktą – 3 tūkstančių, turėtų atiduoti Moldavijos gospodariui „Haličo miestą su visu jam priklausančiu valsčiumi“ (*городъ Галичь, и съ тою волостью што къ нему прислухаетъ*) [45, Nr. 8].

Ypač svarbi G. de Lannoy pastaba, kad pilis buvo pastatyta „ant vieno iš upės krantų“, o ne prie Limano ar ant jūros kranto. Vis dėlto, jeigu sutiktume su teorija, kad Gedgaudas statė pilį Kačibėjaus rajone, nuostabą keltų ir seniūno maršrutas. Statyti lietuvių pilį jis galėjo tik LDK teritorijoje, t. y. tik į rytus nuo Dniestro. Tuomet kodėl jam būtų reikėję vesti

vilkstinę per Moldaviją į Belgorodą? Juk tokiu atveju jam reikėtų arba samdyti laivus, kad perkeltų tūkstančius žmonių ir vežimų į Kačibėjaus rajoną, arba sukti visą šią didžiulę vilkstinę į rytus prie artimiausios perkėlos ar brastos per Dniestrą (tai būtų buvęs Majakas arba Tigina), o paskui vėl keliauti į pietus prie jūros. Aišku, praktiškiau būtų buvę vesti vilkstinę per Podolę kairiuoju Dniestro krantu tiesiai į Kačibėjų arba keliauti per Moldaviją į Tiginą / Majaką ir ten persikelti į kairįjį Dniestro krantą.

Suvokęs tokio maršruto neracionalumą, rumunų istorikas Nicolae Iorga nusprendė, kad lietuviai padėjo Moldavijos gospodariui atstatyti Belgorodo įtvirtinimus, kurie neva buvo nukentėję per Osmanų užpuolimą 1420 m. [83, 83; 84, 13–14; 85, 15–16]. Kitas rumunų istorikas V. Ciocăltanas manė, kad Gedgaudo pilies pastatymas Belgorode demonstravo Vytauto priešiškimą Moldavijos atžvilgiu ir bandymą ją visiškai pajungti Lietuvos valdžiai [74, 129–143]. Boleslawas Stachonas tvirtai pareiškė, kad seniūnas padėjo sustiprinti Belgorodo pilį po turkų užpuolimo [95, 53], o Jozefas Pfcneris manė, kad Gedgaudas tiesiog pastatė pilį Belgorode [92, 219].

Belgorodo įtvirtinimų ansamblio tyrinėtojas Andrejus Krasnožonas nustatė keturis statybų etapus, iš kurių mus domina du pirmieji: 1) tvirtovės statyba XIV a. 10-ajame dešimtmetyje ir 2) 1438–1440 m. etapas, apimantis gynybinio griovio iškasimą, bokštų pastatymą ties jo žiotimis, visų mūrinių gynybinių linijų įrengimą, Prekybos kiemo įrengimo darbus, išorinių vakarinių tvirtovės sienų ir Karinio kiemo bokštų statybą bei Senųjų vartų pastatymą, skiriamosios sienos su bokštais Nr. 24 ir 26 statybą, mazgo bokštų Nr. 11, 17 ir 20, taip pat bokštų Nr. 29 ir 27 ties peribola ir proteichizmos linija statybą ir galiausiai Pietinių vartų pietų sektoriuje pastatymą [115, 100]. Jeigu jo skaičiavimai teisingi (o mes neturime pagrindo jais abejoti), tuomet Gedgaudui nebūtų reikėję vežti akmenų statyboms, nes jų Belgorodo rajone buvo pakankamai, o 12 tūkstančių žmonių mažytėje tvirtovėje nebūtų buvę ką veikti.

G. de Lannoy pateiktame pilies statybų aprašyme esanti klaida paverčia visą jo konstrukciją nelogiška. Vietoj *par ledit de duc Witholt* jis rašo *de par ledit duc Witholt* – vadinasi, žmones statyti pilies atvedė Gedgaudas, bet pilis „buvo pastatyta... minėtojo kunigaikščio Vytauto“. Galima spėti, kad šiuo atveju klaidą įvėlė leidėjai, ir tekste turėtų būti parašyta *ne de par ledit duc Withold*, o *par ledit de duc Witholt*, t. y. „kunigaikščio Vytauto įsakymu“ (7).

Visa tai leidžia daryti išvadą, kad pats G. de Lannoy neskaičiavo nei vežimų, nei žmonių, buvusių Gedgaudo vilkstinėje, o jų skaičius nurodė remdamasis kažkieno kito žodžiais, o dar labiau tikėtina, kad sugalvojo juos pats.

Viena svarbiausių ir iki šiol neišspręstų problemų lieka pilies pastatymo motyvas tokioje atokioje vietovėje kaip Kačibėjus, kuris LDK valda buvo laikomas tik nominaliai ir, priešingai J. Dluogošo tvirtinimui, neturėjo ne tik uosto, bet ir paprastos prielaukos [109].

Kaip vieną iš priežasčių istorikai nurodo tai, kad tarp Vytauto ir Aleksandro I neva vos nekilo karas [129, 46; 74, 131–133] dėl Moldavijos gospodariaus skyrybų su Rimgaile. Tokia nuomonė grindžiama dviem Zigmanto I laiškais. Pirmasis – tai 1422 m. balandžio 14 d. laiškas Ordino magistrui Mykolui Kiuchmeisteriui, pasakojantis, kad Vytautas ginkluojasi prieš Moldavijos gospodarių dėl to, kad šis išvijo iš namų savo žmoną, o pats Zigmantas I netgi davė įsakymą suteikti Aleksandriui I karinę pagalbą, jeigu lietuvių pajėgos įsiveržtų į Moldaviją. Antrasis – tai 1422 m. gegužės 5 d. laiškas popiežiui Martynui V, kuriame skundžiamasi Vytautu, telkiančiu kariuomenę, kaip galima manyti, prieš Moldavijos

(7) Dėkoju Aleksandriui Džanovui (Kyjivas) už nuorodą į tokią fragmento perskaitymo galimybę.

gospodarių, kad priverstų šį gyventi su savo seseria, nors yra netgi toks svarbus argumentas, kaip jų giminytės artimumas [11, Nr. 997, 1002].

Iš tikrųjų situacija buvo priešinga tai, kokią pateikė Zigmantas I. Pirma, jo laišakai rašyti 1422 m., o skyrybų reikalai buvo sutvarkyti prieš metus. Antra, skyrybas inicijavo pati Rimigailė neva dėl to, kad vyras negalėjo pereiti į katalikų tikėjimą [8, Nr. 690; Nr. 94, 60–61]. Ji buvo jau toli gražu nebe jauna (gimusi apie 1367–1369 m.) ir prieš tai pagyvenusi santuokose su Mazovijos kunigaikščiu Henriku (†1393), Moldavijos gospodariumi Steponu I († apie 1399), vyresniuoju Aleksandro I broliu, ir Valakijos vaivada Mirča Senuoju (†1418). Rimigailės santuoka su Aleksandru I buvo grynai politinė, kadangi ji jau nebegalėjo pagimdyti jam ipėdinių, ir buvo pati trumpiausia. 1420 m. liepos 1 d. popiežius leido Moldavijos katalikų vyskupui Jonui pradėti skyrybų procedūrą, tad Vytautas dėl šito negalėjo turėti pretenzijų. Beliko tik išspręsti Rimigailės išlaikymo klausimą. Aleksandras I tuo pasirūpino: 1421 m. gruodžio mėn. iš savo buvusio vyro ir jo sūnaus Iljašo ji gavo dosnų išlaikymą – jie leido jai iki gyvos galvos valdyti Sereto ir Volchoveco miestus, taip pat skyrė 600 dukatų kasmetinę pensiją [23, Nr. 424, Nr. 659; 18, Nr. 48]. Po skyrybų Rimigailė greičiausiai gyveno Olesko pilyje [86, 164–165], Haličo ir Volynės pasienyje. Tikėtina, kad skyrybų priežastimi tapo Rimigailės pomėgis gyventi prabangiai – nors buvo dosniai aprūpinta, mirė prasiskolinusi (tarp 1423 ir 1430 m.) [10, dodatek. Nr. 3]. Skyrybos nepakeitė Aleksandro I santykių nei su Vytautu, nei su Jogaila, ir Moldavijos gospodariaus kariuomenės pulkas dalyvavo 1422 m. kare su Ordinu, kur gerai pasižymėjo [15, 177–178].

Dar viena priežastimi įvardijamas 1420 m. Osmanų surengtas puolimas prieš Kiliją ir Belgorodą, kuris neva paskatino Vytautą sustiprinti pietinį LDK pasienį. Iš tikrųjų 1420 m. pavasarinės kampanijos prieš Valakijos gospodarių Mykolą I metu Osmanai puolė Kiliją ir Belgorodą. Aleksandras I gegužės ir birželio mėnesiais siuntė į Lenkiją pasiuntinius, prašydamas pagalbos, nes baiminosi kaimyninės Valakijos likimo [11, Nr. 887–888]. Zigmantas I pranešė Ordino magistrui, kad Kilija pateko į sultono rankas [75, 1139, nota 29; 4, Nr. 4241; 41, Nr. 2103]. Lenkijos karalius laiške Zigmantui I atsakė, kad nors ir yra žadėjęs pagalbą Moldavijos gospodariui, šiuo metu negali jos suteikti [11, Nr. 887–888]. Sultonas perdavė užimtą Kiliją savo statytiniui Valakijoje gospodariui Radui II, kuris 1421 m. gegužės 17 ir lapkričio 21 d. patvirtino Brašovo miesto pirklų privilegijas ir atkūrė ankstesnes prekybos apimtis Dunojaus žemupyje [91, 428–429]. O Belgorodas apskritai atrėmė Osmanų puolimą.

1421 m. vasarą Jogailai ir Vytautui labiau rūpėjo galimas karas su Ordinu, paliaubos su kuriuo kaip tik ėjo į pabaigą, o ne tuščių Kačibėjaus apylinkių stepių gynimas nuo menamos Osmanų grėsmės. Iki pat XVI a. pirmojo ketvirčio pabaigos Osmanai nebuvo pajėgūs išplėsti savo ekspansijos į rytus nuo Dniestro. Tam trukdė silpnas Osmanų laivynas, giliai užnugaryje likęs Konstantinopolis, neužkariautos Balkanų valstybės ir ypač Vengrijos karalystė, siekianti išsaugoti savo suverenitetą Balkanų žemėse, kurias Osmanų imperija tuo metu laikė prioritetinėmis [128, 103–118; 90]. Tokiomis sąlygomis sultonui nebuvo jokios prasmės kovoti su LDK ir Lenkijos Karalyste dėl tuščių teritorijų aplink Kačibėjų, kurių ūkiniam šisavinimui būtų reikėję daug lėšų ir jėgų. Osmanai negalėjo „suvirškinti“ netgi 1420 m. užgrobtos Kilijos ir atidavė ją Valakijos gospodariui, o Osmanų laivyno Kilijos puolimas 1448 m. birželio mėn. pabaigoje – liepos mėn. pradžioje [72, 197–210] tebuvo eilinis nesėkmingas piratinis reidas.

Svarbu suprasti ir tai, kad pilies išlaikymui reikėjo nemenkų lėšų, o įtvirtinimų būklei palaikyti – ir darbo rankų. 1528 m. Lenkijos karalius Žygimantas I Senasis per savo

pasiuntinį Ivaną Hornostajų pareiškė Lietuvos Ponų tarybai, kad „kiekvienais metais žmones iš mūsų Padnieprio valsčių ir pinigų nemažas sumas į Kyjivą siuntėme, kad ta pilis mūsų būtų pastatyta... bet to darbo iki šiol negalėjome atlikti“ (*с каждого году людей з волостей нашихъ Поднепрскихъ и пенязи немалыи сумы до Киева посылали, абы тот замок нашъ былъ заробленъ... а той работе досыть вчынити не могли*) [54, Nr. 5].

Apie nuo „motininės žemės“ atskirtos pilies gyvenimą tam tikrą įspūdį galime susidaryti pagal Kodako pavyzdį. Pilis buvo pastatyta patogioje vietoje, dešiniajame Dniepro krante, priešais Kodako slenkstį, piečiau dabartinio Dnipro miesto, siekiant kontroliuoti Zaporožės kazokus. XVII a. 5-ajame dešimtmetyje joje gyveno 600 profesionalių karių, kurie laikėsi griežto saugumo režimo. Pilies komendantas, kuris asmeniškai ėjo sargybą naktimis, išnaudojo totorių belaisvius, kad kasmet padidintų pylimų aukštį viena uolektimi. Veikė griežta leidimų sistema: sargybiniai nieko neprisileisdavo, neprisitaikę iš muškietos, ir klausdavo slaptažodžių vokiečių kalba. „Slobodoje prie pilies buvo 60 namų, kuriuose gyveno iš kitur atsikrausę žmonės, dėl Ordos grėsmės nedirbantys žemės, o jeigu kas ir dirbdavo, tai tik labai nedaug ir atsargiai. Turėdami žuvies gyveno labai gerai, maistą jiems baidakais atveždavo iš Kyjivo ir kitų valsčių. Prie pat Dniepro buvo turgus, kur prekiauo [viskuo] nuo dirželių ir kitų smulkmenų“ [19, 60–61]. Reikia pabrėžti vieną principinę detalę: svarbiausia Kodako pilies egzistavimo sąlyga buvo tiesioginis susisiekimas Dniepru, leidęs be kliūčių pristatyti ne tik maistą, bet ir karinę pagalbą. Pvz., tik pastiprinimas, laiku atplaukęs Dniepru, leido apginti Čerkasų pilį nuo ją apsiautusių totorių [47, Nr. XIII]. Kačibėjyje tokių sąlygų nebuvo.

Neturėdama savo kaimiškos apygardos ir būdama atskirta nuo apgyvendintų LDK teritorijų, pilis Kačibėjyje būtų buvusi visiškai izoliuota. Be to, Lenkijos ir Lietuvos vadovybė neskyrė pakankamo dėmesio ir neturėjo lėšų netgi pagrindinių Podolės pilių išlaikymui. Pvz., 1494 m. Skalos, Kameneco, Smotričiaus ir Letičevo įtvirtinimai bei aprūpinimas buvo apearvartinos būklės [53, 5–18]. Be to, pilyje reikėjo išlaikyti įgulą. Ilona Čamanska išsakė atsargią prielaidą, kad Kačibėjaus pilies gynimas galėjo būti patikėtas Podolės bajorams [76, 73], bet to niekaip neargumentavo.

Kuo gi būtų galima pateisinti tokio atokaus regiono įsisavinimą ir gynybą pastatant jame pilį?

Tai, kad lenkai sėkmingai išvystė prekybą per Belgorodo uostą, jau rašėme analizuodami Jano Dlugošo tekstą [109], taip pat apie „Moldavijos prekybinio kelio sėkmę“ išstūmus totorių klajoklius iš Pruto ir Dniestro tarpupio XIV a. 8-ajame dešimtmetyje. Tad reikia atkreipti dėmesį į vienintelį Kačibėjaus turtą – druską, kurią trumpai aptarsime.

Druskos stygius dar kunigaikščių tarpusavio kovų laikais buvo įvardytas kaip viena iš Kyjivo Rusios „trūkumo“ (*неисправления*) priežasčių, apie tai vaizdingai pasakoja Kyjivo Pečioros paterikonas [55, 54]. Vis dėlto būtent Kačibėjaus druskos nederėtų per daug sureikšminti. Pirma, esant būtinybei, druskos pakaitalu tapdavo pelenai [55, 55], antra – deficitu nebuvo. Į Lietuvą ir Baltarusiją buvo vežama Baltijos druska „iš vokiečių“ (*зъ Немецѣ*) [29, Nr. 298–299; 46, Nr. 149], t. y. iš Vokiečių ordino žemių. Iš Karpatų druskos kasyklų ją veždavo į Lucką, Vladimirą, Kremenecą ir kitus miestus [121, 397–412], ir netgi į Lietuvą [77, 21]. 1499 m. Menglis Girėjus rašė Ivanui III, kad Lietuvos pavaldiniai „nuo seno atėdavo [į Krymo valdas], druską imdavo ir duokles duodavo“ (*изстарины приходя, соль имали, а пошилины давали*). Chanas skundėsi, kad „dabar jo [Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro] žmonės ateina, druską labai ima, o duoklės neduoda“ (*нынеца его люди приходя, соль сильно емлютъ, а пошилины не даютъ*) [67, Nr. 62]. Problema buvo aptarta Žygimanto I Senojo 1520 m. sutartyje su Mechmedu I Girėjumi, kurioje Krymo chanas

įrašė: „Jūsų žmonės, kuriems reikėtų dėl druskos Dniepru plaukti, tegul pinigais duoklę moka aminams, t. y. mūsų muitininkams, sveiki atvykę, be jokių kliūčių ar žalos tegul į jūsų žemę važiuoja“ (*И которые люди ваши Днепромъ мают по соль ездити, пенязми пошлину нехай давши аминямъ, то есть мытникомъ нашимъ, здорови приехали, безъ всякое зачепъки и шкоды нехай у вашу землю едутъ*) [29, Nr. 203]. 1522 m. šalys papildomai susitarė dėl galimybės pirkti druską Krymo chanato pasienyje [2, Nr. 83]. Ivano Kripjakevičiaus duomenimis, Karpatų druska jau XV a. per Lietuvą pasiekdavo netgi Maskvą [113, 213 su nuoroda į man neprieinamą darbą 117, 12]. XVII a. viduryje, pasak G. L. de Boplano, Kačibėjaus druskos verslovės prarado savo reikšmę, nes Pakarpatės druska visiškai pakeitė Juodosios jūros druską [49, 181].

Taigi, turint alternatyvius druskos šaltinius, Vytautui nebuvo prasmės dėl Kačibėjaus druskos statyti pilį stepėse, atokiai nuo Lietuvos valdų. Aišku, galima spėti, kad lietuviai pastatė pilį, kad galėtų prekiauti druska užsienio rinkoje, o pilies aprūpinimas buvo vykdomas į Kačibėjų atplaukiančiais laivais. Vis dėlto, kaip jau sakėme [109], apie tai nei XV a. 3–4-ojo dešimtmečio, nei vėlesniuose šaltiniuose neliko jokių užuominų.

GUILLEBERT’O DE LANNOY KELIAS Į KRYMĄ

Nežinoma, kiek laiko G. de Lannoy praleido Belgorode, bet, sprendžiant iš jo užrašų, – ne daugiau kaip keletą dienų. Iš čia kyla klausimas, į kurį anksčiau tyrinėtojai nebuvo atkreipę dėmesio: kaip jis sužinojo apie pilies pastatymą „mažiau negu per mėnesį“, jeigu jis išvyko į Krymą, o iš ten – į Konstantinopolį? Atsakyti į jį neįmanoma, nes autoriaus tekste nėra atitinkamų nuorodų. Greičiausiai tai vienas iš G. de Lannoy spėjimų.

Kodėl jam prireikė vykti į Kafą sausuma, jis nepaaiškina, nors plaukti jūra būtų buvę ir greičiau, ir gerokai saugiau. Amžininkų vertinimu, Kafa, „plaukiant, kai vėjas palankus, yra už dienos kelio nuo Moldavijos“ (t. y. nuo Belgorodo uosto) [62, sk. IV, p. 1].

Persikėlimas per Dniestrą G. de Lannoy jokių emocijų nesukėlė. Tai skatina manyti, kad per upę jis persikėlė įprastu būdu, t. y. per brastą, o ne pasinaudodamas kokia nors valtimi, kaip Dniepro atveju. Patogiausia buvo brasta ties Tigina, per kurią moldavų pirkliai keliavo į Krymą [3, Nr. *II].

Savo tolesnio maršruto pasiuntinys neaprašė, bet nurodė, kad kelionė „per didelius Totorijos tyrus“ truko aštuoniolika dienų. Lyginant G. de Lannoy tekstą su kitais šaltiniais, galima gana patikimai nustatyti jo maršrutą. 1475 m. kelionė iš Kafos į Moldaviją truko keturias–penkias dienas [62, sk. IV, p. 1]. Tikriausiai čia kalbama apie keliavimą be didelio krovinio, panašiai kaip 1569 m. Lenkijos pasiuntinys Andrzejus Taranowskis pasiekė Očakovą iš Belgorodo per dvi dienas, o dar per dvi vežimu atvažiavo iki Perekopo [36, 44; 52, 180]. Turkų keliautojas Evlijus Čelebi XVII a. nuo Berezanės limano iki „Chodžabėjaus“ tvirtovės nukeliavo maždaug per aštuoniolika valandų [69, 144–145]. Taigi kelionė iš Belgorodo į Kafą trukdavo nuo vienos iki keturių–penkių dienų, tačiau G. de Lannoy prireikė aštuoniolikos! Tokį lėtą judėjimą, matyt, lėmė trys veiksniai: 1) jis keliavo kartu su karavanu; 2) kelias jūros pakrante karavanui buvo netinkamas ir 3) todėl jis keliavo gerokai šiauriau jūros kranto.

Pylimų Kačibėjaus ir Kujalniko limanuose atsiradimo laikas nežinomas, tačiau bet kuriuo atveju keliauti jūros krantu reikėjo didesniu greičiu, o jo karavanas nebūtų galėjęs išvystyti. Greičiau keliauti buvo būtina, nes kelyje buvo tik viena vieta su gerti tinkamo gėlo vandens šaltiniu, apie tai praneša A. Taranowskis: „Belgorode persikėliau per Dniestrą į Očakovo pusę ir dvi dienas keliavau laukais, esančiais aukščiau jūros, [ir] tik vienoje vietoje

yra šulinys, kur galima pagirdyti žirgą.“ Netiesiogiai tai patvirtina ir Evlijus Čelebi, kuris mini tik vieną stotelę kelyje iš Očakovo į Kačibėjų, skirtą žirgams pašerti, ten juos atitinkamai turėjo ir pagirdyti.

Dar viena kliūtimi karavanui šiame kelyje buvo Berezanės limanas. A. Taranowskis rašė: „netoli Očakovo persikėliau per tekantį ežerą, kuris vadinasi Berezanė ir kurį, jeigu kas nors norėtų jį apvažiuoti, tai [jam] truktų dvi dienas, tačiau jį galima perplaukti su žirgu, nes [jis] siauras – tik vieno šūvio iš lanko pločio“. E. Čelebi atveju žmonės ir žirgai per Berezanę buvo perkelti „dvidešimčia laivų, valčių ir plaustų“. E. Čelebi rašė, kad iš Očakovo iki perkėlos jis tris valandas keliavo į pietus, nors iš tikrųjų jis galėjo judėti tik į vakarus. Susidaro įspūdis, kad jis kėlėsi per limaną pačioje siauriausioje vietoje, kur nerija beveik atkerta išėjimą į jūrą, t. y. ten pat, kur ir A. Taranowskis.

Grįžkime prie G. de Lannoy maršruto. Persikėlęs per Dniestrą ties Majaku / Tigina, pakeliui į Krymą jis turėjo persikelti per Kučurgano, Didžiojo ir Mažojo Kujalniko, Telingulo ir Berezanės upes. 1697 m. aprašant upes nurodoma, kad „prie Telingulo upės ... malkų ir vandens bus pakankamai, ir perkėla patogi“, „prie Kujalnikų, iki kurių nuo Telingulo reikia eiti dieną ... vanduo yra, o malkų mažai, tik perkėla patogi“, „prie Sausojo Kujalniko ... vandens bus, o malkų nėra, perkėla patogi“, galop „prie trečiojo, Grudcko, Kujalniko su malkomis sunku, vanduo yra, o perkėla nesudėtinga“. Toliau reikėjo kirsti dykras, apie kurias rašoma: „O toje atkarpoje nuo Bugo upės iki Dniepro, be aprašytųjų upių, daug sausų griovų, per kurias reikia pereiti.“ Keliaujant link Očakovo, o G. de Lannoy laikais – link Daševo, reikėjo „Čaigailės upę perėjus, pasukti į kairę, ir prie Suberezanės upės pernaktuoti, iki kur nuo Čaigailės diena kelio, vandens ten yra, malkų nėra, o perkėla nesudėtinga“. Eilinė stotelė – „ties Berezanės [limano] viršūne, kur vandens bus, su malkomis sunku, o perkėla nesudėtinga“. Kitas punktas jau buvo galutinis: „Nuo Berezanės iki Očakovo pusdienis kelio, yra bevardžių griovų, bet pereiti jas su vilkstine nesunku, ir prie Očakovo malkų visai nėra“ [103, 579; 51, 571].

Taigi kelionė „su vilkstine“ nuo Dniestro iki Dniepro buvo ne tokia jau sunki. Geriamoji vandens buvo galima rasti visur, perkėlos per upes bei griovas nebuvo sunkios ir tik kai kur trūko malkų. G. de Lannoy nurodytas kelionės iš Belgorodo į Krymą laikas beveik sutampa su geografo ir keliautojo Abu al-Fidos (1273–1331), kuris asmeniškai pabuvojo šiose vietose, kelionės trukme: „Akdža Kermanas (Akermanas / Belgorodas) ... nedidelis [miestas] ir yra ant Juodosios jūros kranto į vakarus nuo Saru-Kermano (Chersoneso): tarp šių dviejų miestų maždaug penkiolika dienų [kelio]“ [20, 317].

Tad jeigu Gedgaudas statė savo pilį Kačibėjuje, kaip mano daugelis tyrinėtojų, G. de Lannoy negalėjo būti statybų liudininkas, nes jo kelias ėjo gerokai šiauriau.

Prie Dniepro jis sutiko kažkokį Žambo, „Totorijos kunigaikštį, Vytauto draugą ir tarną, kartu su dideliu totorių kaimu, priklausiusiu minėtajam Vytautui“. G. de Lannoy suteikia šiam Žambo kunigaikščio titulą, nurodantį jo gana aukštą kilmę. Deja, šio laikotarpio Ordos ir Krymo šaltiniai labai skurdūs, todėl kol kas neįmanoma pasakyti, kas buvo šis asmuo. Jo „kaimė“ nebuvo stacionarių pastatų ir visi žmonės gyveno tiesiog ant žemės. Taigi „kaimas“ nepanašus nei į genujiečių gyvenvietę, nei į totorių stovyklą, nes neminimos palapinės ir vežimai. Sprendžiant pagal nurodytą Dniepro plotį – „viena lje“, nors G. de Lannoy gana laisvai vertina atstumus (8), „kaimo“ būta žemutinėje Dniepro-Bugo limano dalyje.

Dniepro-Bugo limano regionui svarbi jo dešiniajame krante buvusi Iličės gyvenvietė neatitinka aprašytosios, nes joje jau 1374 m. gyveno genujiečiai [65, 49, 71, 89], o 1390 m.

(8) 250 km atstumą nuo Kozios iki Belgorodo G. de Lannoy prilygino 4 lje.

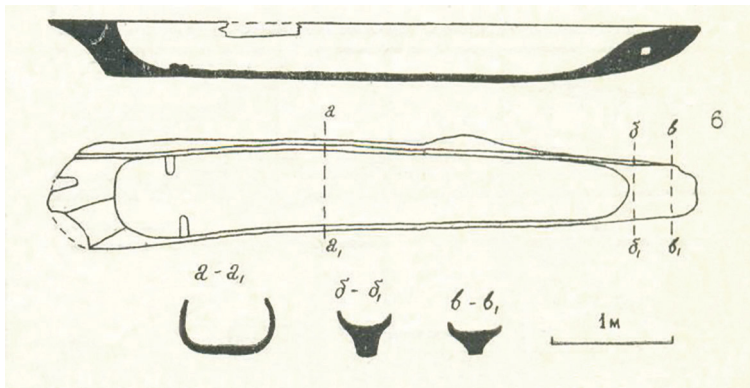
ten jau minimas pranciškonų vienuolynas, analogiškas Kafos, Soldajaus, Čembalo, Solchato ir Karaso (Belogorsko miestas Kryme) vienuolynams, priklausiusiems Gazarijos provincijai [21, 272]. Gali būti, kad Žambo buvo šalia Iličės buvusioje Adžigolio-1 gyvenvietėje [100, 93–98] arba panašioje stovykloje, iki šiol nežinomoje nei iš rašytinių šaltinių, nei iš archeologijos.

Dniepro-Bugo limano plotis galėjo tapti persikėlimo kliūtimi nebent tik esant blogam orui. Šioje vietoje per jį kėlėsi ir A. Taranowskis, ir E. Čelebi, ir pirkliai, ir netgi kariuomenės. Antai 1499 m. vasarą lenkų žvalgas iš Očakovo pranešė, kad per Dnieprą persikėlė 10 tūkstančių totorių [30, Nr. 29]. 1538 m., sultono Suleimano I žygio į Moldaviją metu, chano Sachibo Girėjaus vadovaujama kariuomenė, žygiavusi susijungti su Osmanų imperijos kariuomene, iš visko sprendžiant, kėlėsi per Dnieprą kaip tik ties Očakovu [44, 190]. Ten pat 1594 m. su kariuomene per Dnieprą persikėlė į pagalbą sultonui Vengrijoje skubėjęs chanas Gazi Girėjus [88, 31; 143, 102–121]. Osmanų valdymo metu buvo keliamasi Bijenkovoj vadinamoje vietoje, kuri atitinka dabartinę Vasiljivką Kinburno pusiasalyje, esančią kaip tik prieš Adžigolio miestą dešiniajame Dniepro-Bugo limano krante [102, 3; 103, 573, 577].

Skirtingai negu per Dniestrą, per Dniepro-Bugo limaną G. de Lannoy persikėlė „mažais luoteliais, pagamintais iš vieno gabalo medžio“. G. de Lannoy aprašymas suteikia mums vertingos informacijos apie persikėlimo organizavimą ir priemones. Giljomo de Rubruko pasakojimas, kaip mongolų administracija organizuodavo persikėlimą per didesnes upes, panašus į tai, ką matė G. de Lannoy: „Toje vietoje, kur mes sustojome, Batijus ir Sartakas įsakė rytiniame krante įkurti rusėnų kaimą, kurie nedideliais laiveliais (nauculis) plukdė pasiuntinius ir pirklus. Jie iš pradžių perkėlė mus, o paskui – vežimus, vieną ratą statydami vienoje valtyje (barca), o kitą – kitoje; jie plaukė, surišę valtis tarpusavyje ir taip irkluodami“ [22, 64]. G. de Lannoy aprašyme pirmą kartą minima, kad per upę žmones luotais kėlė patys totoriai.

Archeologiniai radiniai leidžia susidaryti įspūdį, kaip atrodė persikėlimo priemonės mus dominančiame regione XIV–XV amžiuje. 1992 m. Benderų mieste rastas luotas buvo 9 m ilgio ir 1,15 m pločio. Jo bortų storis buvo 5–7 cm, ilgis – nuo 15 iki 20 cm, aukštis – 60 cm. Galimo krovinio svoris – iki 2 t. Luotas pagamintas iš vientiso medžio kamieno jį išdeginant, o vėliau išskobiant. Skylės bortuose skatina manyti, kad tokio tipo luotai būdavo surišami tarpusavyje ir taip paverčiami keltais, kuriuos XIV–XV a. vadino komiagomis. Radiokarboniniu datavimo būdu buvo nustatyta, kad medis, iš kurio buvo pagamintas luotas, buvo nukirstas 1420 m. ± 30 metų. Luoto dalis eksponuojama Benderų miesto istorijos ir kraštotyros muziejuje [120, 466–474].

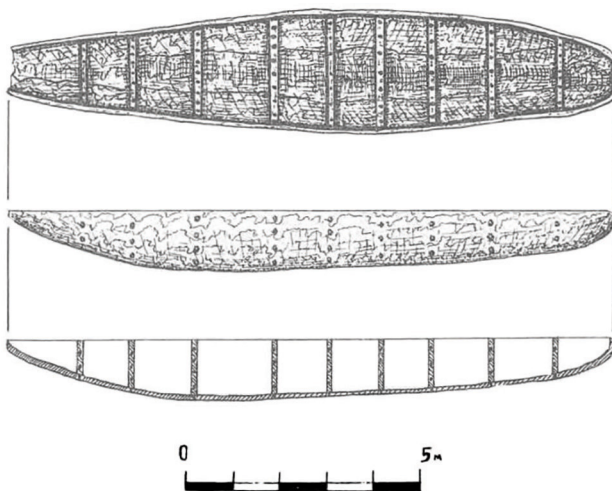
Dar vienas luotas, rastas Dniepre, prie Chorticos salos, buvo išskobtas iš vientiso ąžuolo kamieno (2 pav.). Diametras luoto gale siekė 1 m, luoto ilgis buvo 5,2 m, bortų aukštis iš išorinės pusės – 50 cm, vidutinis plotis tarp jų – 60 cm. Šiek tiek įgaubtų į vidų bortų storis viršutinėje dalyje buvo 1 cm, vidurinėje – 3 cm. Išilginis luoto skerspjūvis buvo ovalinis su nusklembtais galais. Dugnas plokščias, priekis nusmailintas iš apačios ir šonų. Viršutinėje dalyje luotas turėjo nedidelį įgilinimą, kuris galėjo tarnauti kaip sėdynė arba kaip vieta inkarui arba tinklams padėti. Priekinėje dalyje taip pat buvo 8 cm diametro skylutė, skirta inkarui ir luotui pririšti (arba jam tempti). Užpakalinė luoto dalis buvo nusmailinta ir nusklembta pagal išilginį skerspjūvį. Jos viršutinėje dalyje buvo sėdynė irklininkui, o 46 cm žemiau – atramos kojoms: du užapvalinti 3–4 cm aukščio ir 8 × 15 cm dydžio išsikišimai. Kitų luoto valdymo priemonių nerasta [140, 178].

2 pav. XIV–XV a. luoto, rasto prie Chorticos salos, brėžinys (autorius G. I. Šapovalovas)

Luotas, 1966 m. rastas Horynės upėje prie Orževo kaimo, turėjo geldos formą ir irgi buvo pagamintas iš vientiso ąžuolo kamieno (3 pav.). Jo dugnas buvo plokščias, o šonai išgaubti. Išlikusios dalies ilgis – 13 m, maksimalus plotis – 2,6 m, bortų storis – 3 cm, dugno storis – 7 cm. Viduryje sutvirtintas devyniais skersiniais špantais, pagamintais iš kvadratinių 5×5 ir 10×10 cm skerspjūvio pušinių tašų. Jie buvo pritvirtinti prie bortų ir dugno pušiniais kaišteliais, sukaltais į apskritas skylės. Priekinėje dalyje špantas buvo pritvirtintas 4 kaišteliais, užpakalyje – 5 ir dar 7 per visą ilgį. Luotas buvo didelis ir sunkus, juo nepatogu manevruoti mažose upėse. Igorio Svešnikovo nuomone, tai buvo karinis transportinis laivas, galėjęs sutalpinti 30–40 žmonių ir labiau tikęs plaukioti didelėse upėse arba jūroje [135, 148–149].

1972 m. Styrės upėje, Lucko mieste (Volynės sr.), buvo rastas luotas, analogiškas rastam Orževo kaime. Jo ilgis buvo daugiau kaip 13 m, plotis – 2,5 m, aukštis – maždaug 1 m.

3 pav. Orževo kaime rastas luotas

4 pav. Chočino kaime rastas luotas

Iš vidinės pusės luotas buvo sutvirtintas ažuoliniais kvadratinio skerspjūvio špantais. Jis datuojamas XV–XVI a. [119, 107; 73, 54–55]. Deja, informacijos apie šį radinį labai mažai.

2020 m. Ubortės upės kairiajame krante, prie Chočino kaimo (Žitomiro sr., Olevsko r.), buvo rastas luotas, pagamintas iš vientiso pušies kamieno (4 pav.). Jo bendras ilgis buvo 8,7 m, plotis – 0,7–0,8 m, bortų aukštis – 0,6 m. Luoto viduryje buvo dvi 0,3 m storio vientisos pertvaros. Dugne liko aiškios špantų tvirtinimo žymės – 0,4 m ilgio ir 0,1 m pločio įgilinimai. Priekis buvo išsikišusio stačiakampio formos, dugnas plokščias ir išlygintas. Iš vidaus bortai buvo vertikalūs ir su dugnu sudarė 90° kampą, iš išorės – gaubti, šiek tiek palinkę į vidų. Luotas eksponuojamas Olevsko kraštotyros muziejuje [145].

Didžiausias iš šiandien žinomų tokio tipo luotų buvo rastas 1960 m. Desnos upėje, 25 km žemiau Černigovo. Jo ilgis buvo apie 13,5 m (išliko 12,7 m), priekyje ir užpakalyje turėjo įrengtas pertvaras, luoto plotis – iki 1 m, borto aukštis – iki 0,85 m. Priekinis luoto galas buvo nusmailintas, užpakalinis užapvalintas. Viršutinėje užpakalinio galo dalyje buvo didelė 0,6 × 0,8 m ploto aikštelė. Aplink ją bortas buvo pakeltas iki 0,07 m. Greičiausiai tai buvo vairininko vieta. Radiokarboniniu datavimu nustatyta, kad medžio amžius buvo 300 ± 60 metų, t. y. luotas datuotinas XVI–XVII amžiumi. Eksponuojamas Černigovo istorijos muziejuje [133, 13–28].

Taigi G. de Lannoy informacija apie persikėlimo per Dnieprą vietą, priemones ir metodus laikoma patikima.

GUILLEBERT'AS DE LANNOY KRYME

„Salchato imperatorius“ (*l'empereur de Salhat*) [35, 63] – istorinis asmuo, jo vardas buvo nustatytas palyginti neseniai remiantis iš pradžių numizmatiniais, o vėliau ir rašytiniais šaltiniais. Nuo 822 hidžros metų (1419 m. sausio 28 d. – 1420 m. sausio 16 d.) Solchato monetose buvo kaldinami iš karto trys vardai: Ordos chano Dervišo, emyro Edigėjaus ir

Beko-Sufi [136, 98–100; 138, 366, 371, il. 1–2]. Publikuotuose rašytiniuose šaltiniuose Bekas-Sufi pirmą kartą buvo paminėtas 1411 m. sausio 13 d., kai Kafa jam išmokėjo 2170 asprų [131, 165, nuoroda 12]. Jis giminiavosi su Tochtamyšo sūnumi chanu Dželaletdinu, mirusiu 1412 metais. Kartu su juo buvo Lietuvoje ir asmeniškai pažinojo Vytautą – tikėtina, kad su jo pagalba ir tapo Krymo valdovu 1419 metais. Valdydamas vartojo „Solchato imperatoriaus“ titulą [33, 25, 27]. Bekas-Sufi valdė trumpai – jis mirė 1421 m. rugsėjo mėn. [108, 145–151]. Po jo mirties tarp Ordos ir Krymo diduomenės išplieskė konfliktas dėl to, kas paskirs savo valdovą pusiasalyje, jo liudininku kaip tik ir tapo į Kafą atvykęs G. de Lannoy.

Iš Kafos jis išvyko į Konstantinopolį venecijiečių galera, plaukusia iš Tanos į Italiją. Paprastai venecijiečių laivai išplaukdavo iš Tanos liepos mėnesį. Grįždami atgal rudens pirmojoje pusėje ar viduryje, jie užsukdavo į Kafą, ir 1421 m. jie iš tikrųjų ten buvo užsukę [24, 891, 892; 132, 77], tuo G. de Lannoy ir pasinaudojo. Čia ir baigiasi mus dominantis teksto fragmentas.

Būtų galima tęsti G. de Lannoy teksto probleminių vietų analizę – pvz., aptarti Didžiojo Novgorodo ir Pskovo pasiuntinybę, nežinomą iš kitų šaltinių, arba neįtikėtiną Vytauto titulų maišalynę – „Lietuvos hercogas, didysis kunigaikštis ir karalius“, Gedgaudo titulavimą „Pluy kapitonu“ ir t. t., bet tai nekeičia bendros išvados, kad mus dominanti jo darbo dalis yra menkai patikimas šaltinis, perpildytas paties autoriaus išsigalvojimais, kurie dažnai remiasi anachronizmais.

GUILLEBERT'O DE LANNOY TEKSTO YPATYBĖS

Norint suprasti, kaip G. de Lannoy parašė savo darbą, reikia atlikti tekstologinę analizę. Ją parengė rumunų tyrinėtoja Marija Cholban [82, 425–426]. Nesigilindami į argumentacijos detales pateiksime jos išvadas: 1) G. de Lannoy tekstas nėra dienoraštis ar kelionės užrašai – tai memuarai, kurie buvo parašyti gerokai vėliau nei juose aprašomų įvykių laikas, tikėtina, kad po kelių dešimtmečių; 2) mus dominantis teksto fragmentas yra mechaninė atskirų ištraukų kompiliacija, kurią sudarė ne pats G. de Lannoy, o kažkas kitas – galbūt jo sekretorius Lambinas.

Kurdamas memuarus G. de Lannoy rašė savo tekstą ar, tiksliau, tekstus ant atskirų lapų, kurie vėliau buvo sujungti į vieną visumą. Kompiliacijos iš atskirų fragmentų požymiai gerai matyti susitikimų su Gedgaudu Baltarusijos ir Ukrainos (Podolės) Kamenecuose aprašymuose. Autorius negalėjo nepažinti asmens, su kuriuo jau buvo susitikęs, ir jeigu tekstas būtų buvęs rašomas nuosekliai, apie tai būtų užsiminta. Tačiau apie antrąjį susitikimą su Gedgaudu G. de Lannoy rašo taip, tarsi matytų jį pirmą kartą – vadiną jį tai „Podolės kapitonu“, tai „Podolės valdytoju“. Jeigu tekstas būtų buvęs rašomas nuosekliai ir nepertraukiamai, o ne skirtingu metu ant skirtingų lapų, Gedgaudo vardas nebūtų užrašytas trimis skirtingais variantais. Be to, turime pagrindo įtarti, kad kai kurie fragmentai buvo arba pamesti, arba dėl kažkokių priežasčių neįtraukti į galutinį tekstą. G. de Lannoy du kartus mini Jogailos ir Vytauto dovanas „minėtajam heroldui“ arba „nurodytajam heroldui“ [35, 54, 57], bet niekur nepasako, kas jis toks.

M. Cholban pateikė pagrįstą išvadą, kad mus dominantis teksto fragmentas, parašytas chronologiškai nuosekliai, turėtų atrodyti taip:

Taip pat [Baltarusijos Kamenece] ...man buvo perduotos dovanos nuo jo riterių... ypač nuo Gedgaudo, Pluy kapitono Podolėje...

Taip pat iš Kameneco aš grįžau į Lomburgą, iki kurio buvo penkiasdešimt lje, ir taip smarkiai išsukau iš savo kelio, kad rasčiau minėtąjį kunigaikštį Vytautą. Ir iš Lomburgo, pervažiuavęs aukštutinę Rusiją, atvykau į Podolę, į kitą Kamenecą, esantį puikioje vietoje, priklausantį minėtam kunigaikščiui, kur radau vieną riterį, Podolės kapitoną, vadinamą Gedgaudu, kuris mane smarkiai pavaišino, davė man įstabių dovanų ir savo atsargų bei puikius pietus.

Ir ten atvykus, man esant, ant vieno iš upės krantų anksčiau minėtas Gedgaudas, Podolės valdytojas, pastatė ir jėga įkūrė naują pilį, kuri buvo pastatyta mažiau negu per mėnesį minėtojo kunigaikščio Vytauto (arba – minėtojo kunigaikščio Vytauto įsakymu) tuščioje vietoje, kur nebuvo nei medienos, nei akmenų, bet minėtasis vietininkas atvedė dvylika tūkstančių žmonių ir keturis tūkstančius vežimų, pakrautų akmenimis ir rąstais.

Iš ten keliavau per Mažąją Valakiją, per didelius tyrus ir radau vaivadą Aleksandrą, minėtosios Valakijos ir Moldavijos senjorą...

Ir ketindamas mėginti perplaukti Didžiąją jūrą, pasirinkau kelią, kad pasiektčiau Kafą sausuma... Ir atvykau į įtvirtintą miestą bei uostą prie minėtosios Didžiosios jūros, vadinamą Monkastru, arba Belgorodu, kur gyvena genujiečiai, valakai ir armėnai.

GEDGAUDO PASTATYTOS PILIES VIETA

Atmetus prielaidą, kad Gedgaudas pastatė pilį Kačibėje, reikia nustatyti tikrąją jos pastatymo vietą. Pasak G. de Lannoy, statybos vyko ant neįvardytos upės kranto. Vytautui pavaldžią pilį Podolės seniūnas galėjo statyti tik LDK ribose, t. y. kairiajame Dniestro krante. Akivaizdu, kad pilis turėjo ginti kažkokį svarbų objektą – prie Dniestro tai galėjo būti tik perkėla arba brasta.

Remiantis Rusijos imperijos generalinio štabo karininkų duomenimis, XIX a. 7-ajame dešimtmetyje Dniestre buvo beveik dvidešimt brastų, tinkamų naudoti vasaros mėnesiais. Tuometinėje Chotino apskrityje jų buvo keturiolika: 1) Kišla Nedžimova – brasta aukščiau kaimo; 2) Konovka – dvi brastos žemiau kaimo; 3) Voronovica – brastos žemiau kaimo trijose vietose; 4) Nagorianai – brastos žemiau kaimo trijose vietose; 5) Hruševcai – brastos žemiau kaimo trijose vietose; 6) Restevo Atakai – brasta aukščiau kaimo; 7) Komarevo – brasta priešais kaimą. Sorokų apskrityje taip pat buvo keturiolika brastų: 8) Žemutinės Rudos – brasta priešais kaimą; 9) Vološnica – brasta priešais kaimą keturiuose vietose; 10) Kosoucai (Koseucas) – brasta priešais kaimą; 11) Vasilkeu – brasta žemiau kaimo; 12) Rakovecas – brasta priešais kaimą; 13) Vertiužanai – brasta žemiau kaimo. OGREJEVSKO apskrityje buvo keturios brastos: 14) Pojanai, 15) Rezenys, 16) Cacharny – brastos priešais kaimus ir atskiros seklumos; 17) priešais Dubosarų miestą, žemiau Ustjės kaimo, brasta susidarė 1860 m. vasarą [59, 54].

Be to, bent XIX a. vasarą buvo vietų, kur nusekusių upę buvo galima ne tik perbristi pėsčiomis, bet ir „pervažiuoti vežimu“ [59, 55–56]. Generalinio štabo karininkai nurodo šias tam tinkamas brastas: dvi aukščiau ir žemiau Gordeuco (Gordibeco kaimas, šiek tiek aukščiau Chotino); prie Orestovkos kaimo (šiek tiek žemiau prieš tai nurodytos brastos) ir prie Valkovicos (?) kaimo šalia Atakų kaimo (šalia Chotino miesto).

Taigi, vietų, galėjusių tikti Gedgaudo pilies statybai, daug, tačiau ne visos tiko arkliams persikelti. Kai kurios dėl akmenuoto dugno tiko tik žmonėms perbristi. Iš patogesnių labiausiai nutolusi į šiaurės vakarus buvo brasta prie Stenkos kaimo (kairiajame Dniestro krante, Ternopolio sr., Bučačo r.). Šalia jos, Horodyščios vietovėje, aukštame kyšulyje, kurį iš šiaurės, vakarų ir pietų supa gilus Baryšo upės slėnis (jos kairysis krantas), o rytuose – Žvaneco upelis (dešinysis krantas), išliko trikampės formos piliakalnio liekanos, užimančios apie

4,45 ha. Vietovės archeologiniai radiniai datuojami XII–XIII a. [130, 160–161; 144, 356]. Ši perkėla nebuvo pati patogiausia, bet pakankamai patogi, kad totorių kariuomenė ja pereitų iš kairiojo kranto į dešinįį 1629 m. [134, d. III, 55]. Tačiau Stenkos kaimas dar 1395 m. perėjo į Jogailos pavaldumą ir tapo Lenkijos Karalystės dalimi [11, Nr. 115; 5, Nr. 19].

Kita brasta buvo žemiau Kolodribkos kaimo (Ternopolio sr., Zalesčikų r.), priešais kurią buvo Brodoku (t. y. brasta) vadinamas kaimas. Lenkijos etmonas Stanislovas Žolkieviskis 1618 m. ją įvertino kaip „brastą, kuri yra iš visų geriausia ... pati lengviausia perkėla per Dniestrą“ [12, Nr. 41]. Ja naudojosi ir totoriai [57, 98, 100]. Tačiau šiame rajone įtvirtinimų kol kas nerasta.

Deja, beveik nieko nežinoma apie brastą šalia dabartinio Neporotovo kaimo (Černovicų sr., Sokirianų r.) Halycios vietovėje [61, 65–66], šiandien užtvindytą Dniestro hidroelektrinės marių. Įtvirtinimų nerasta ir prie brastos, esančios į pietryčius nuo Kameneco, Moldavijos Tarasovo (Rezinos r.) [139, 351–369; 124, 164–198; 99, 199–215] ir Strojencų (9) (Rybnicos r.) kaimų apylinkėse. Brastas, buvusias piečiau, prie Raškovo kaimo dabartinės Moldovos Kamenkos rajone, dengė Karaulo pilis. Dar piečiau, šalia brastos prie Tiginos, jokių duomenų apie įtvirtinimus lietuviškoje Dniestro pusėje nėra.

Kadangi G. de Lannoy keliavo į Moldaviją, jam nebuvo prasmės nukrypti nuo trumpiausio kelio, ėjusio į šiaurės vakarus arba pietryčius nuo Kameneco. Vadinas, labiausiai tikėtina Gedgaudo pilies ieškoti netoli nuo šio miesto, prie Dniestro. O artimiausia Kamenecui buvo brasta prie Bakotos miesto [106, 91].

LDK metraščiai tvirtina, kad jau XIV a. „lietuvių kunigaikščiai [Karijotaičiai] gynybai tinkamoje vietoje pastatė pilį, kurią Bakota pavadino“ [64, 43]. Vis dėlto vargu ar galima jiems priskirti Bakotos pilies įkūrimo garbę, nes pirmą kartą metraščiuose Bakota buvo paminėta dar 1241 m. [63, 791]. Iki mongolų užkariavimo tai buvo svarbus centras Dniestro Ponizjėje – istorinėje srityje, susiformavusioje Dniestro kairiajame krante, Zbručo, Smotričės, Mukšos, Ternavos, Studenicos, Užicos, Žarnovkos, Danilovkos, Kaliuso ir Moterkos upių žemumose.

Pilies Bakotoje buvimą patvirtina ir 1395 m. donacija Spitekui iš Melštino [11, Nr. 115; 5, № 19], taip pat 1431 m. rugsėjo 1 d. Lenkijos ir Lietuvos susitarimas laikinai jos neatstatinėti [50, Nr. II; 13, Nr. 173]. Bakota nelabai atitinka G. de Lannoy pasakojimą apie pilies statybą „tuščioje vietoje“, tačiau tuščiomis jis nuolat vadina įvairias vietas. Kadangi pats jis jokių statybų nematė, galima daryti prielaidą, kad Gedgaudas nestatė naujos pilies, o tik remontavo kažkurią, jau buvusią jo valdžioje.

Be to, netoli nuo Bakotos, į šiaurės vakarus už gretimo Teremcų kaimo, kuris dabar yra užlietas Dniestro hidroelektrinės marių, taip pat būta kažkokios pilies, kurios pylimai ir sugriuvusios sienos buvo matomos dar XX a. pradžioje [141, 77–78].

IŠVADOS

I. Guilleberto de Lannoy kelias per Lenkijos Karalystę, LDK, Moldaviją ir „Totoriją“ gana patikimai aprašytas.

II. Nepatikima informacija reikėtų pripažinti „detales“, įtrauktas į tekstą „atgaline data“:

- a) apie Osmanų sultono mirtį, neva sužinotą iš susitikimų su Jogaila ir Vytautu;
- b) apie trijų pretendentų į valdžią kovą Turkijoje;

(9) 1890 m. prie Strojincos ratas lobis, kurį sudarė 81 Moldavijos ir Ordos moneta [106, 27].

- c) apie Jogailos konfliktą su Zigmantu I Liuksemburgiečiu;
- d) apie Vytauto paramą čekų husitams;
- e) apie pasiuntinio atsisakymą Vytauto dovanoto aukso ir sidabro;
- f) apie jo apiplėšimą Belgorode.

III. Pasakojime apie Gedgaudo pilies statybas yra prieštaravimų ir nepatikimų detalių nurodant statybų vietą, statytojų ir krovinių vežimų skaičių, statybų trukmę ir t. t. Tekstologinė analizė liudija, kad skirtingų teksto dalių kompiliatorius sumaišė įvykių chronologiją ir fragmentą, aprašantį Gedgaudo pilies statybą, perkėlė į G. de Lannoy buvimo Belgorode laikotarpį, nors jis priskirtinas viešnagei Podolėje. Istoriniai įvykiai ir LDK valdų Podolėje topografinė analizė skatina manyti, kad Gedgaudo pilies, kurios statybų liudininku tapo G. de Lannoy, reikėtų ieškoti dabartinio Podolės Kameneco apylinkėse, kairiajame Dniestro krante, kur kariuomenei būtų buvę patogų pereiti upę brasta.

IV. Verta pažymėti ir G. de Lannoy tekste esančią vertingą informaciją:

- a) Jo teksto sugretinimas su kitais šaltiniais leidžia gana patikimai rekonstruoti maršrutą, kuriuo vilkstinės keliaudavo iš Moldavijos į Krymą;
- b) Jo pateiktas persikėlimo per Dnieprą organizavimo ir funkcionavimo aprašymas yra panašus į tvarką, kurią mongolai buvo įvedę užkariauotose Rytų Europos žemėse dar XIII amžiuje. Persikėlimo priemonių aprašymo teisingumą patvirtina archeologiniai radiniai;
- c) Pirmą kartą nurodoma, kad keleivių perkėlimu per upes užsiiminėjo ir patys totoriai;
- d) G. de Lannoy buvo pirmasis, iš kurio tyrinėtojai sužinojo Ordos ir jos Krymo uluso istorijai svarbų faktą, kad pusiasalyje 1421 m. būta vietinio valdovo, tituluoto „Solchato imperatoriumi“, – mūsų laikais tai patvirtino tiek numizmatiniai, tiek rašytiniai šaltiniai.

Iš rusų kalbos vertė Inga Baranauskienė

Gauta 2022 08 28

Priimta 2022 11 17

Šaltiniai ir literatūra

Šaltiniai

- [1] *Acta Concilii Constantiensis*. Vierter (Schluss-) Band. Herausgegeben in Verbindung mit J. Hollnsteiner und H. Heimpel von H. Finke. Munster: Druck und Verlag der Regensbergischen Buchhandlung, 1928. civ, 1024 s.
- [2] *Acta Tomicianana. Tomus sextus epistolarum. Legationum. Responsorum. Actionum et Rerum Gestarum. Serenissimi Principis Sigismundi Primi, Regis Poloniae et Magni Ducis Lithuaniae*. Per Stanislaw Gorski, can. Cracovien. et Plocensem. a. d. MDXXII–MDXXIII. Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1857. 361, 19 p.
- [3] *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tak zwanego bernardynskiego we Lwowie*. T. VII. Lwów: W drukarni narodowej W. Manieckiego, 1878. vi, 326 s.
- [4] ALTMANN, Wilhelm. Die Urkunden Kaiser Sigmunds (1410–1437). Bd. I: 1410–1424. *Regesta imperii XI*. Innsbruck: Verlag der Wagner'schen Universitäts-Buchhandlung, 1896–1897. vii, 427 s.
- [5] *Archiwum ksiąg Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie*. T. I: 1366–1506. Wyd. Z. L. Radziwiński, P. Skobielski, B. Gorczak. Lwów: W drukarni instytutu stauropigańskiego, 1887. xiv, 204 s., III tabl.
- [6] *Atlas Rzeczypospolitej Polskiej. Epoka przełomu z wieku XVI-go na XVII-sty*. Dział II-gi «Ziemie Ruskie» Rzeczypospolitej. Opracował i wydał A. Jabłonowski. Warszawa-Wiedeń: Drukiem wojskowo-geograficznego Zakładu w Wiedniu, 1899–1904. 19 map.

- [7] BADECKI, Karol. Zaginione księgi średniowiecznego Lwowa. *Kwartalnik Historyczny*. R. 41. Lwów, 1927, s. 519–579.
- [8] *Bullarium Poloniae: litteras apostolicas aliaque monumenta Poloniae Vaticana continens*. T. IV: 1417–1431. Ed. et cur. I. Sułkowska-Kuraś et S. Kuraś ac H. Wajs. Polska Akademia Nauk, Instytut Historii. Romae: Fundacja Jana Pawła II. Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej; Lublini: Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1992. xii, 746 p.
- [9] *Codex epistolaris seculi decimi quinti*. T. I: 1384–1492: ex antiquis libris formularum corpore Naruszeviciano, autographis archivisticque plurimis collectus opera A. Sokołowski, J. Szujski. Pars 1: Ab anno 1384 ad annum 1444. Cura A. Sokołowski. Kraków: W drukarni „Czasu”, 1876. lxx, 158 p.
- [10] *Codex epistolaris seculi decimi quinti*. T. II: 1382–1445. Coll. opera A. Lewicki. Kraków: Typis Universitatis Iagiellonicae, 1891. lxxxii, 1, 531, 1, 5 p.
- [11] *Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae. 1376–1430*. Coll. opera A. Prochaska. Kraków: Typis Vlad L. Anczyc et Comp., 1882. cxvi, 1113 p.
- [12] CORFUS, Ilie. *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone. Secolul al XVII-lea*. București: Editura Academiei republicii socialiste României, 1983. xxii, 364 p.
- [13] *Die Staatsverträge des Deutschen Ordens in Preussen im 15. Jahrhundert*. Bd. 1: 1398–1437. 2. Aufl. Hrsg. von E. Weise. Marburg: N. G. Elwert Verlag, 1970. 216 s.
- [14] DLUGOSSII, Joannis. *Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 10 et liber 11. 1406–1412*. Varsaviae: Wydawnictwo naukowe PWN, 1997. 351 p.
- [15] DLUGOSSII, Joannis. *Annales seu cronicae incliti regni Poloniae. Liber 11. 1413–1430*. Varsaviae: Wydawnictwo naukowe PWN, 2000. 463 p.
- [16] DLUGOSSII, Joannis. *Historiae Polonicae libri XII. T. III. Libri IX. X*. Cracoviae: Ex typographia ephemeridum „Czas”, 1876. 595 p.
- [17] DUCAE. *Historia Turcobyzantina (1341–1462)*. Ex recensione B. Grecu. Bucharest: Editura Academiei Republicii Populare Romine, 1958. 503 p.
- [18] *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*. Vol. I: 1384–1448. Volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu, L. Șimanschi. București: Editura Academiei Republicii Socialiste Romania, 1975. lv, 528 p., fotocopii.
- [19] Dyaryusz Bogusława Kazimierza Maszkiewicza początek swój bierze od roku 1643 w lata po sobie następujące. *Zbiór pamiątek o dawnej Polsce*. T. V. Ed. J. U. Niemcewicz. Lipsk: Nakładem i drukiem Breitkopfa i Haertela, 1840, s. 57–85.
- [20] *Géographie d'Abulféda traduite de l'arabe en français*. Traduite de l'arabe en français par M. Reinaud. Tome II. Première partie. Paris: A l'imprimerie nationale, 1848. viii, 327 p.
- [21] GOLUBOVICH, Girolamo. *Biblioteca bio-bibliografica delle Terra Santa e dell'Oriente franciscano*. Tomo II (Addenda al sec. XIII, e fonti pel sec. XIV). Quaracchi, Firenze: Collegio di S. Bonaventura, 1913. viii, 641 p.
- [22] GUGLIELMO, di Rubruk. *Viaggio in Mongolia (Itinerarium)*. A cura di Paolo Chiesa. Rome–Milan: Arnoldo Mondadori editore, 2011. xcvi, 530 p.
- [23] HURMUZAKI, E. *Documente privitoare la Istoria Românilor*. Vol. 1. Partea 2. 1346–1450. Culese, adnotate și publicate. București: Publicate sub auspiciile Academiei Române și ale Ministeriului Cultelor și Instrucțiunii publice, 1890. xlvii, 889 p., VI tabl.
- [24] *Il Codice Morosini. Il mondo visto da Venezia (1094–1433)*. Edizione critica, introduzione, indice e altri apparati di Andrea Nanetti. T. 2: Diario dal 1414 al 13.V.1426 (dogado di Tommaso Mocenigo e §§ 1–445 del dogado di Francesco Foscari). Spoleto: Centro italiano di studi sull'Alto Medioevo, 2010, p. 531–1128.

- [25] KUGÉAS, S. Notizbuch eines Beamten der Metropolis in Thessalonike ans dem Anfang des XV Jahrhunderts. *Byzantinische Zeitschrift*. Dreiundzwanzigster band. Jahrgang 1914–1919. Leipzig, 1920, s. 143–163.
- [26] *Liber cancellariae Stanislai Ciołek. Ein Formelbuch der polnischen Königskanzlei aus der Zeit der husitischen Bewegung*. Bd. I. Ed. J. Caro. Wien: Buchhändler der Kaiser Akademie der Wissenschaften, 1871. 227 s.
- [27] *Liber cancellariae Stanislai Ciołek. Ein Formelbuch der polnischen Königskanzlei aus der Zeit der husitischen Bewegung*. Bd. II. Herausgegeben. J. Caro. Wien: Buchhändler der Kaiser Akademie der Wissenschaften, 1874. 273 p.
- [28] *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 6: 1494–1506*. Užrašymų knyga 6. Parengė A. Baliulis. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2007. 516 p.
- [29] *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 7: 1506–1539*. Parengė I. Ilarienė, L. Karalius, D. Antanavičius (tekstai lotynų kalba). Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011. xxx, 1012 p.
- [30] *Listy i akta Piotra Myszkowskiego, generalnego starosty ziem Ruskich króla Jana Olbrachta*. Zebr. A. Pawiński, wyd. A. Lewicki. Kraków: Druk W. L. Anczyca i Spółki, 1898. 89 s.
- [31] *Liv-, esth- und curländisches Urkundenbuch nebst Regesten*. Hrsg. von F. G. v. Bunge. Abteilung I. Bd. 5: 1414–1423. Riga: Im Verlage von Nikolai Kymmell, 1867. 80, 252, 62 p.
- [32] NEŞRÎ, Mehmed. *Kitâb-i Cihan-Nümâ*. Neşrî tarihi. II. Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1957. viii, 422–843 s.
- [33] *Notes et extraits pour servir à l'histoire des Croisades au XVe siècle*. T. I. Publiés par N. Jorga. Paris: Ernest Leroux, 1899. 581 p.
- [34] NOVOTNÝ, Václav. Několik příspěvků k poznání osoby a doby Žižkovy. *Sborník Žižkův 1424–1924. K pětistému výročí jeho úmrtí*. Uspořádal R. Urbánek. Praha: Vydal vědecký ústav vojenský, 1924, s. 82–133.
- [35] *Oeuvres de Ghillebert de Lannoy, voyageur, diplomate et moraliste*. Recueillies et publiées par Ch. Potvin; avec des notes géographiques et une carte, par J.-C. Houzeau. Louvain: Imprimerie de P. et J. Lefever, 1878. xci, 551 p.
- [36] *Podróże i poselstwa polskie do Turcji a mianowice: Podróż E. Otwinowskiego 1557, Jędrzeja Taranowskiego komornika j. k. m. 1569, i Posielstwo Piotra Zborowskiego 1569*. Przygotował do druku z rękopisu J. I. Kraszewski. Kraków: Wydanie Kazimierza Józefa Turowskiego; Nakładem wydawnictwa Biblioteki Polskiej, 1860. 82 s.
- [37] *Raciones curiae Vladislai Jagiellonis et Hedvigis reginae Poloniae 1388–1420*. Ed. F. Piekosiński. Kraków: Nakładem Akademii Umiejętości, 1896. viii, 618 s.
- [38] RICHENTAL, Ulrichs von. Chronik des Constanzen Concils 1414 bis 1418. Ed. M. R. Buck. *Bibliothek des literarischen Vereins in Stuttgart*. Bd. 158. Tübingen, 1882. 255 s.
- [39] *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419–1436*. I Band: von den Jahren 1419–1428. Gesammelt und herausgegeben Fr. Palacký. Prag: Bei Friedrich Tempsky, 1873. xiv, 655 s.
- [40] *Źródła do dziejów Polskich wydane przez Mikołaja Malinowskiego i Alexandra Przędzieckiego*. T. II. Wilno: Wydanie Adama Zawadzkiego, 1844. 485 s.
- [41] *Zsigmondkori oklevéltár VII. 1419–1420*. Kiadó E. Mályusz. Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 37. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2001. 726 old.
- [42] *Zsigmondkori oklevéltár VIII. 1421*. Kiadó I. Borsa. Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 39. Budapest: Kiadja a Magyar Országos Levéltár, 2003. 503 old.
- [43] ZUBRZYCKI, Denys. *Kronika miasta Lwowa*. Lwów: Drukiem stawropigiańskim, 1844. 492 s.

- [44] АБДУЖЕМИЛЕВ, Рефат. Хроника «Тарих-и Сахиб Герай хан». *Крымское историческое обозрение*. Научный журнал / *Crimean Historical Review. Scientific journal*, 2018, № 1(10), с. 179–195.
- [45] *Акты, относящиеся к истории Западной России, собранные и изданные Археологической комиссией*. Том I: 1340–1506. Санкт-Петербург: В типографии II отделения собственной е.и.в. канцелярии, 1846. iv, 375, 24, 15 с.
- [46] *Акты, относящиеся к истории Западной России, собранные и изданные Археологической комиссией*. Том II: 1506–1544. Санкт-Петербург: В типографии II Отделения Собственной е.и.в. канцелярии, 1848. iii, 405, 15, 14 с.
- [47] *Архив юго-западной России, издаваемый Комиссией для разбора древних актов*. Часть 7. Том I: Акты о заселении юго-западной России. Киев: Типография Г. Т. Корчак-Новицкого, 1886. ii, 85, 647, xii с.
- [48] *Архив юго-западной России, издаваемый комиссией для разбора древних актов*. Часть 8. Том V: Акты об украинской администрации XVI–XVII вв. Киев: Типография Университета Св. Владимира, 1907. 118, 560, xxxvii, ii с.
- [49] БОПЛАН, Гийом Левассер де. *Опис України, кількох провінцій Королівства Польського, що тягнуться від кордонів Московії до границь Трансільванії, разом з їхніми звичаями, способом життя і ведення воен*. Київ: Наукова думка; Кембрідж (Мас.), 1990. 256 с.
- [50] БУЧИНСЬКИЙ, Богдан. Кілька причинків до часів вел. князя Свитригайла (1430–1433). *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. Т. 76. Львів, 1913, с. 117–142.
- [51] ВЕЛИЧКО, Самійло. *Літопис*. Т. 2. Пер. з книжної української мови, комент. В. О. Шевчука. Київ: Дніпро, 1991. (Давньоруські та давні українські літописи). 642 с.
- [52] ГВАНЬНІ, Олександр. *Хроніка європейської Сарматії*. Упорядк. та пер. з польської о. Юрія Мицика. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 1006 с.
- [53] ГРУШЕВСЬКИЙ, Михайло. Опис подільських замків 1494 р. *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. Т. VII. Кн. 3, 1895, с. 1–18.
- [54] ДОВНАР-ЗАПОЛЬСКИЙ, Митрофан. *Акты Литовско-русского государства*. Т. II. Москва: Товарищество типографии А. И. Мамонтова, 1897. xxiv, 570 с.
- [55] *Древнерусские патерики. Киево-Печерский патерик. Волоколамский патерик*. Изд. подг. Л. А. Ольшевская, С. Н. Травников. Москва: Наука, 1999. 496 с.
- [56] КАМАНИН, Иван. Сообщение послов Киевской земли королю Сигизмунду I о Киевской земле и Киевском замке, около 1520 г. *Сборник статей и материалов по истории Юго-Западной России, издаваемый Киевской комиссией для разбора древних актов*. Вып. 2. Киев: Типо-Литография и Переплетная И. Крыжановского, 1916, с. 1–9.
- [57] КОВАЛЕЦЬ, Тарас. Маловідомий «Щоденник походу на поган» 1629 р.: публікація джерела. *Питання історії України. Збірник наукових праць*. Т. 19. Чернівці, 2017, с. 69–104.
- [58] ЛАВРЕНТИЙ из Бржезовой. *Гуситская хроника*. Москва: Издательство АН СССР, 1962. 330 с.
- [59] *Материалы для географии и статистики России, собранные офицерами Генерального штаба. Бессарабская область*. Часть первая. Составил А. Зашук. Санкт-Петербург, 1862. viii, 552 с.
- [60] *Литовська Метрика. Книга 561. Ревізії українських замків 1545 року*. Підготував В. Кравченко. Наукове товариство ім. Шевченка в Америці; Наукове товариство ім. Шевченка в Україні; НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ: ТзОВ «Простір М», 2005. 598 с.
- [61] *Новоушиччина: історія у пам'ятках*. Наукове видання. Упорядники: І. В. Петраш, С. М. Шпаковський, В. В. Климчук. Хмельницький: ТзОВ «Поліграфіст», 2018. 336 с., іл.

- [62] Письмо настоятеля церкви в Alba-Iulia Доминика, с донесением в 1475 году, что Кафа взята турками и воеводы Стефан Молдавский и Божорад Валахский принесли присягу на верность королю венгерскому. Сообщил В. Юргевич. *Записки Одесского общества истории древностей*. Т. 17. Одесса, 1894, с. 1–2.
- [63] *Полное собрание русских летописей*. Т. 2: *Ипатьевская летопись*. Изд. 2-е. Санкт-Петербург: Типография М. А. Александрова, 1908. xvi с., 938 стб., 87, iv с.
- [64] *Полное собрание русских летописей*. Т. 32: *Хроники: Литовская и Жомойтская, и Быховца. Летописи: Баркулабовская, Аверки и Панцирного*. Москва: Издательство «Наука», 1975. 233 с.
- [65] ПОНОМАРЕВ, Андрей. Путеводитель по рукописям массарии Каффы 1374. *Причерноморье в средние века*. Вып. 6. Санкт-Петербург, 2005, с. 43–138.
- [66] *Псковские летописи*. Выпуск первый. Москва-Ленинград: Издательство Академии Наук СССР, 1941. lxii, 146 с.
- [67] *Сборник императорского русского исторического общества*. Т. 35: *Памятники дипломатических сношений Московского государства с Польско-литовским*. Том 1 (с 1487 по 1533 год). Санкт-Петербург: Типография Ф.Г. Елконского, 1882. vi, xxii, 869, 44 с.
- [68] ЧЕРКАСОВ, Дмитрий. Жильбер де Ланнуа и его «Voyages et ambassades». *Studia Historica Europae Orientalis / Исследования по истории Восточной Европы*. Науч. сб. Вып. 8. Минск: РИВШ, 2015, с. 195–241.
- [69] ЧЕЛЕБИ, Эвлия. *Книга путешествия* (Извлечения из сочинений турецкого путешественника XVII в.). Перевод и комментарии. Вып. 1: Земли Молдавии и Украины. Москва: Наука, 1961. 338 с.

Literatūra

- [70] BALZER, Oswald. *Genealogia Piastów*. Kraków: Wydanie Akademii umiejętności w Krakowie, 1895. xv, 574 s.
- [71] BARDACH, Juliusz. Darowizna wzajemna na Litwie w XV i XVI w. *Studia z ustroju i prawa Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVII w.* Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1970, s. 174–187.
- [72] CAZACU, Matei; NASTURKL, Pierre. Une démonstration navale des Turcs devant Constantinople et la bataille de Kilia (1448). *Journal des savants*, 1978, Vol. 3, № 1, p. 197–210.
- [73] CHEPELEV, Vladimir. Finds of ancient dugouts in the USSR and cossack dugouts «oaks». *Archaeonautica*, 1998, Nr. 14. Construction navale maritime et fluviale. Approches archéologique, historique et ethnologique, p. 41–55.
- [74] CIOCÂLTAN, Virgil. Raporturi moldo-lituaniene (1420–1429). *România în Istoria universală*. III/1. Iași: Universitatea „Al. I. Cuza”, 1988, p. 129–143.
- [75] CONSTANTINIU, Florin; PAPACOSTEA, Șerban. Tratatul delà Lublau (15 martie 1412) și situația internațională a Moldovei la începutul seacului al XV-lea. *Studii. Revistă de istorie*, 1964, T. XVII, № 5, p. 1129–1140.
- [76] CZAMAŃSKA, Hona. *Mołdawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku*. Seria Historica. № 186. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 1996. 369 p., tabl.
- [77] DICKER, Józef. Górnictwo na Rusi Halickiej w XV i pierwszej połowie XVI wieku. *Rocznik Towarzystwa przyjaciół nauk w Przemyślu za rok 1924*. Przemyśl, 1924, s. 1–28.
- [78] ELAM, Nilgün. Byzantine eye-witnesses of Anatolian power-breakers during the years of 1421–1423. *International Journal of Arts and Commerce*, 2015, Vol. 4, No. 3, March, p. 30–49.

- [79] GAȘIOROWSKI, Antoni. *Itinerarium króla Władysława Jagiełły 1386–1434*. Wydanie drugie, poprawione i uzupełnione. Warszawa: Instytut historii PAN, 2015. 172 s.
- [80] GIURESCU, Constantin. Întâlnirea lui Guillebert de Lannoy cu Alexandru cel Bun. *Revista Istorică Română*, 1934, Vol. 4, p. 286–287.
- [81] GHIAȚĂ, Anca. Condițiile instaurării dominației otomane în Dobrogea. *Studii istorice sud-est europene*. Vol. I. Culegere îngrijită de Eugen Stănescu. București: Editura Academiei republicii socialiste România, 1974, p. 43–126.
- [82] HOLBAN, Maria. Du caractere de l'ambassade de Guillebert de Lannoy dans le Nord et le Sud-Est de l'Europe en 1421 et de quelques incidents de son voyage. *Revue des études Sud-Est Européennes*, 1967, T. V, № 3–4, p. 419–434.
- [83] IORGA, Nicolae. *Studii istorice asupra Chilei i Cetății Albe*. Bucuresci: Institut de arte grafice Carol Göbl, (1899) 1900. 419 p.
- [84] IORGA, Nicolae. *Basarabia noastră. Scrisă după 100 de ani de la răpirea ei de către Ruși*. Valeni-de Munte: Editura și Tipografia Sicietății «Neamul Românesc», 1912. 177 p.
- [85] IORGA, Nicolae. *Histoire des Roumains et de la Romanite Orientale*. Vol. IV: Les chevaliers. Bucarest: Publiée par l'Académie Roumaine, 1937. 537 p., il.
- [86] JASIŃSKI, Kazimierz. Henryk Siemowitowicz i jego żona Ryngałła. *Słowianie w dziejach Europy. Studia historyczne ku uczczeniu 75 rocznicy urodzin i 50-lecia pracy naukowej profesora Henryka Łowmiańskiego*. Poznań: Wydawn. Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, 1974, s. 159–165.
- [87] JAWORSKI, Rafał. Łowy Władysława Jagiełły. *Z biografistyki polski późnego średniowiecza*. Studia pod redakcją Marii Koczarskiej. Ed. R. Jaworski, P. Chojnacki. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2001, s. 7–86.
- [88] KOCOWSKI, Bronisław. *Wyprawa Tatarów na Węgry przez Polskę w 1594 r.* Lublin: Tow. nauk. K. U. L., 1948. 70 s.
- [89] KOŁODZIEJCZYK, Dariusz. *Ottoman-Polish Diplomatic Relations (15th–18th Century)*. An Annotated Edition of 'Ahdnames and Other Documents. Leiden–Boston–Köln: Brill, 2000. xviii, 721 p., facsim., maps.
- [90] PÁLÓSFALVI, Tamás. *From Nicopolis to Mohács: A History of Ottoman-Hungarian Warfare, 1389–1526*. Leiden–Boston: Brill, 2018, xiv, 504 p.
- [91] PAPACOSTEA, Șerban. Kilia et la politique orientale de Sigismond de Luxembourg. *Revue roumaine d'Histoire*, 1976, T. XV, № 3 juillet–septembre, p. 421–436.
- [92] PFICNERIS, Jozefas. *Didysis Lietuvos kunigaikštis Vytautas kaip politikas*. 2. leid. Spaudai parengė P. Čereškaitė. Vilnius: Mintis, 1989. 314 p.
- [93] NIKODEM, Jarosław. *Polska i Litwa wobec husickich Czech w latach 1420–1433. Studium o polityce dynastycznej Władysława Jagiełły i Witolda Kiejstutowicza*. Poznań: Instytut Historii UAM, 2004. 442 s.
- [94] ROSETTI, Radu. Despre unguri și episcopiile catolice din Moldova. *Extras din Analele Academiei Române*. Ser. II. T. XXVII. Memoriile secțiunii istorice. București: Instit. de Arte grafice «Carol Göbl», 1905. 76 p.
- [95] STACHOŃ, Bolesław. *Polityka Polski wobec Turcyi i akcyi antytyreckiej w wieku XV do utraty Kilii i Białogrodu (1484)*. Lwów: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego pod zarządkiem J. Filipowskiego, 1930. 199 s.
- [96] TĘGOWSKI, Jan. *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów*. Poznań–Wrocław: Wydawnictwo Historyczne, 1999. 319 s.
- [97] ZACHARIADOU, Elizabeth. Ottoman Diplomacy and the Danube Frontier (1420–1424). *Harvard Ukrainian Studies*. Vol. 7. Okeanos: Essays presented to Ihor Ševčenko on his Sixtieth Birthday by his Colleagues and Students, 1983, p. 680–690.

- [98] АНТОНОВИЧ, Владимир. Несколько данных о землевладении в Южной Украине в XV столетии. *Киевская старина*, 1896, № 10 (октябрь), с. 9–10.
- [99] БУРЯН, Александр; ДЕРГАЧЕВА, Лилия; РАБИНОВИЧ, Роман; ТЕЛЬНОВ, Николай. Первые археологические исследования на поселении Тарасова (Молдова). *Stratum plus*. № 5. Санкт-Петербург–Кишинев–Одесса–Бухарест, 2009, с. 199–215.
- [100] БУЙСЬКИХ, Сергій; ІЄВЛЄВ, Михайло. Про осіле населення Понизь Дніпра та Південного Бугу у X–XIII ст. *Археологія*, 1991, № 4, с. 93–98.
- [101] БУМБЛАУСКАС, Альфредас; ШМІДТАС, Елігіюс. Отже як ми йшли? *Епоха Вітовта в історії України: 1387–1430*. Київ: ТОВ «Балтія-Друк», 2020, с. 59–69.
- [102] БУРАЧКОВ, П. Местоположение древнего города Каркинитеса и монетах ему принадлежащих. *Записки Одесского общества истории древностей*. Т. 9. Одесса, 1875, с. 1–133.
- [103] БЕЛЯЕВ, Н. Описание реки Днепра от м. Переволочного до Черного моря. *Записки Одесского общества истории древностей*. Т. 3. Одесса, 1853, с. 571–580.
- [104] БІЛЕЦЬКА, Ольга. *Поділля на зламі XIV–XV ст.: до витоків формування історичної області*. Одеса: «Астропринт», 2004. 416 с.
- [105] ГРУШЕВСКИЙ, Михаил. [Рец.: В. Антонович. Несколько данных о землевладении в Южной Украине в XV столетии. *Киевская старина*, 1896, X, с. 19]. *Записки Наукового Товариства імені Шевченка*. Т. XVI. Львів, 1897, с. 6–7.
- [106] ГУЛЬДМАН, Виктор. *Памятники старины в Подолии. (Материалы для составления археологи ческой карты Подольской губернии)*. Каменец-Подольский: Типография Подольского губернского правления, 1901. vii, 401, lvii, 2 с.
- [107] ГРУША, Александр. И вновь о взаимных дарах: добрососедство, прагматизм и благотворительность в отношении между русинами и литвинами в Великом княжестве Литовском в первой половине XVI века. *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana*, 2015, № 2, июль–декабрь, с. 173–189.
- [108] ГУЛЕВИЧ, Владислав. *От ордынского улуса к ханству Гиреев: Крым в 1399–1502 гг.* Казань: Институт истории им. Ш. Марджани АН РТ, 2018. 492 с.
- [109] ГУЛЕВИЧ, Владислав. Первое письменное упоминание Качубеева: критический разбор. *Золотоордынское наследие: Сборник статей, посвященный 700-летию со дня рождения средневекового татарского поэта Сейфа Сарай*. Выпуск 4. Казань: Институт истории им. Ш. Марджани АН РТ, 2021, с. 262–282.
- [110] ГУРЕВИЧ, Арон. Дары. Обмен дарами. *Словарь средневековой культуры*. Под ред. А. Я. Гуревича. Москва: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2003, с. 129–134.
- [111] ГУРЕВИЧ, Арон. Пир. *Словарь средневековой культуры*. Под ред. А. Я. Гуревича. Москва: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2003, с. 359–360.
- [112] ЗЕМОН ДЭВИС, Натали. Дары, рынок и исторические перемены: Франция, век XVI. *Одиссей. Человек в истории*. 1992. Историк и время. Москва, 1994, с. 193–203.
- [113] ІСАЄВИЧ, Ярослав. Торгівля ранньомодерного Дрогобича. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Випуск XXI. Дрогобич: П'світ, 2019, с. 202–219.
- [114] КЕЖА, Юрий. Символические дары в Древней Руси: Символические формы коммуникации и репрезентации власти. *Древняя Русь. Вопросы медиевистики*, 2021, № 1 (83), с. 6–25.
- [115] КРАСНОЖОН, Андрей. Крепость двух Стефанов: о заказчиках и времени основания белгородских укреплений. *Stratum plus*. № 6: *Слова и вещи*. Санкт-Петербург–Кишинев–Одесса–Бухарест, 2010, с. 75–102.

- [116] КРАСНОЖОН, Андрій. *Еволюція довгочасної фортифікації та історична топографія міст Північно-Західного Причорномор'я на початку XV – наприкінці XVIII ст.* Дис. на здобут. наук. ст. д. і. н. Одеса, 2018. 656 с.
- [117] КРИП'ЯКЕВИЧ, Іван. *Зв'язки Західної України з Росією до середини XVII ст.: Нариси.* Київ: Академія Наук України, 1953. 72 с.
- [118] КУЗЬМИН, Андрей. Титулованная знать Великого княжества Литовского в «Великой войне» 1409–1411 гг. против Тевтонского ордена. *Вялікае княства Літоўскае і яго суседзі ў XIV–XV стст.* Мінск: Беларуская навука, 2011, с. 26–75.
- [119] КУЧИНКО, Михайло. Археологічні роботи на Волині. *Археологія*, 1976, вип. 19, с. 107–108.
- [120] МЕЛЬНИК, Игорь. Находка днестровского челна. *Stratum plus*. № 5: *Славянские древности.* Санкт-Петербург–Кишинев–Одесса–Бухарест, 2001–2002, с. 466–474.
- [121] МИХАЙЛОВСЬКИЙ, Віталій. Соляні шляхи до Луцька, Володимира та Кременця за історичними записами Коронної Метрики 1539 року. *Записки Наукового товариства імені Шевченка.* Том ССLXIV. Праці Історико-філософської секції. Львів, 2012, с. 397–412.
- [122] МЫЦ, Виктор; АДАКСИНА, Светлана. Клад серебряных платежных слитков XV в. из Алустона. *Stratum plus*. № 6: *Время денег.* Санкт-Петербург–Кишинев–Одесса, 1999, с. 159–169.
- [123] ЛИТВИНЧУК, Ілля; РИБЧИНСЬКИЙ, Олег. Маловідомий литовський замок Каравул на Дністрі поч. XV ст. – проблеми ревалоризації, консервації та музеєфікації городища. *Межибіж. Науковий вісник з проблем регіональної історії та пам'яткознавства*, 2021, № 1–2, с. 156–170.
- [124] РЯБЦЕВА, Светлана; ЧОКАНУ, Михайл. Находки средневекового времени с поселения Тарасова в Молдове (по материалам частной коллекции). *Stratum plus*. № 5. Санкт-Петербург–Кишинев–Одесса–Бухарест, 2009, с. 164–198.
- [125] САПОЖНИКОВ, Ігор. Край під владою Золотої Орди, Литви, Кримського ханства та Туреччини (друга половина XIII ст. – 1789 р.). *Край Овідія: археологія та історія Овідіопольського району.* Одеса: Астропринт, 2005, с. 51–79.
- [126] САПОЖНИКОВ, Ігорь. Материалы для изучения крепостей Бессарабии (1807–1820). *Tiragetiia. Istorie. Muzeologie*, 2016, Serie nouă, Vol. X [XXV], Nr. 2, с. 97–116.
- [127] САПОЖНИКОВ, Ігор. Нове письмове джерело середини XVI століття з історії та археології Північного Причорномор'я. *Київська старовина*, 2002, № 5 (347), с. 110–119.
- [128] *Османская империя и страны Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европы в XV–XVI вв. Главные тенденции политических взаимоотношений.* Москва: Издательство «Наука», 1984. 301 с.
- [129] *Очерки внешнеполитической истории Молдавского княжества (последняя треть XIV – начало XIX вв.).* Отв. ред. Д. М. Драгнев. Кишинев: Штиинца, 1987. 464 с.
- [130] РАТИЧ, Олексій. Археологічна розвідка на Верхньому Дністрі в 1949 р. *Археологічні пам'ятки УРСР.* Том V: *Київська Русь, ранні слов'яни, античний час.* Матеріали польових досліджень Інституту археології Академії Наук Української РСР за 1949–1951 рр. Київ: Видавництво Академії Наук Української РСР, 1955, с. 158–164.
- [131] ПОНОМАРЕВ, Андрей. Первые ханы Крыма: Хронология смуты 1420-х годов в счетах генуэзского казначейства Кафы. *Золотоордынское обозрение*, 2013, № 2, с. 158–190.
- [132] ПОНОМАРЕВ, Андрей. Хан Крыма Бек-Суфи, его законные данги и Лже-Едигей. *Государственный исторический музей. Нумизматические чтения 2013 года.* Москва, 19–20 ноября 2013 г. Материалы докладов и сообщений. Москва: «Триумф принт», 2013, с. 76–84.

- [133] ПОЛЯКОВ, Геннадий. Водные средства передвижения в Верхнем и Среднем Подесенье с древнейших времен до начала XX в. *Брянские страницы истории Российского флота*. Сборник материалов научной конференции. Брянск: Издательство Клинцовской городской типографии, 2003, с. 13–28.
- [134] РУДНИЦЬКИЙ, Степан. Українські козаки в 1625–30 рр. Критично-історичні розвідки. *Записки Наукового товариства Шевченка*, 1899, Рік VIII, Т. 31–32, Кн. V і VI, с. 1–76.
- [135] СВЕШНИКОВ, Ігор. *Битва під Берестечком*. Львів: Слово, 1992. 304 с.
- [136] СЕВЕРОВА, Марианна. Об имени золотоордынского хана на монетах Крыма 822 и 823 гг. хиджры (1419, 1420 гг. н.э.). *Вторая Всероссийская Нумизматическая конференция. 6–8 апреля 1994 г.* Тезисы докладов. Санкт-Петербург, 1994, с. 98–100.
- [137] ФЕДОРОВ-ДАВЫДОВ, Герман. Денежно-весовые единицы Таны в начале XIV в. (По данным Франческо Пеголотти). *Советская археология*, 1958, № 3, с. 63–72.
- [138] ХРОМОВ, Константин. Правления ханов в Крымском улусе Золотой Орды в 1419–1422 гг. по нумизматическим данным. *Історико-географічні дослідження в Україні*. Зб. наук. пр. Ч. 9. Київ, НАН України; Ін-т історії України, 2006, с. 366–372.
- [139] ЧОКАНУ, Михай. Коллекция монет со средневекового поселения у с. Тарасова. *Stratum plus*. № 6. Санкт-Петербург–Кишинев–Одесса–Бухарест, 2009, с. 351–369.
- [140] ШАПОВАЛОВ, Георгий. Подводные исследования судов X–XI и XIV–XV вв. у острова Хортица. *Древности степного Причерноморья и Крыма*. II. Сборник научных трудов. Запорожье, 1991, с. 174–179.
- [141] ШИРОЦЬКИЙ, Кость. На руїнах Бакоти (з подорожних вражін). *Літературно-науковий вісник*. Річник XV. Том LVII. Кн. I. Київ: Друкарня І-ої Київської Друкарської спілки, 1912, с. 71–79.
- [142] ШТАЛЕНКОВ, Илья. Платежные слитки-гривны в денежном обращении ВКЛ. *Банкаўскі веснік*. Люты, 2006, с. 26–30.
- [143] ЭВАРНИЦКИЙ, Дмитрий. *История запорожских казаков*. Том 2. Санкт-Петербург: Типография И. Н. Скороходова, 1895. 623 с.
- [144] ЯВОРСЬКИЙ, Геннадій. Стінківське давньоруське городище. *Тернопільський енциклопедичний словник*: у 4 т. Редкол. Г. Яворський та ін. Т. 3: П–Я. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2008, с. 356.
- [145] Археологічні дослідження в Олевську та на території Олевської об'єднаної територіальної громади: польовий сезон – 2020. *Інститут археології. НАН України*. Prieiga per internetą: <https://iananu.org.ua/novini/ekspeditsiji/970-arkheologichni-doslidzhennya-v-olevsku-ta-na-teritoriji-olevskoji-ob-ednanoji-teritorialnoji-gromadi-polovij-sezon-2020>

VLADYSLAV GULEVYCH

***Voyages et ambassades* by Guillebert de Lannoy (1421): A Critical Analysis of the Information about the Grand Duchy of Lithuania**

Summary

The article provides a comprehensive analysis of the reliability of the historical events described by Guillebert de Lannoy in connection with the mention of the construction of a castle during his passage through the lands of Galicia, Podolia, Moldavia, and the Crimean Khanate (1421). Gedgaudas, the headman (starosta) of Podolia, arranged it by the order of Vytautas, Grand Duke of Lithuania. It is considered in historiography that it was either the castle in Belgorod (Ackerman) or Kachubeev (Khadjibey) castle. The author reconstructed de Lannoy's route: the means of transport, the speed, the circumstances of his journey, and the accuracy of the description of his meetings with Jogaila, King of Poland, Vytautas, Grand Duke of Lithuania, Gedgaudas, the headman (starosta) of Podolia, and Alexander, the Moldavian ruler. The author concludes that many of the testimonies are unreliable because they are memoirs and not travel records. Moreover, he proves that the mention of the construction of the castle by Gedgaudas was erroneously attributed to another territory: it was built not in Belgorod or Kachubeev but in Lithuanian Podolia, on the left bank of the Dniester near Kamenets.

Keywords: Guillebert de Lannoy, Vytautas, Jogaila, Jurgis Gedgaudas, Kachubeev (Khadjibey) castle